

PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

Jana Puzoňová

OBHÁJCE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: **Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.**

Olomouc 2010

Čestné prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Obhájce v trestním řízení zpracovala sama na základě citovaných zdrojů.“

V Olomouci dne 17. února 2010

podpis:

Moje srdečné poděkování patří mému vedoucímu diplomové práce panu Prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., za odborné připomínky, cenné rady a poskytování konzultací.

OBSAH

Obsah.....	3
Seznam použitých zkratek.....	5
1. Úvod.....	6
2. Prameny práva na obhajobu	9
2.1. Vnitrostátní předpisy	9
2.2. Mezinárodní předpisy	11
3. Význam a úloha základních zásad trestního řízení	13
3.1. Spravedlivý proces	14
3.2. Zásady trestního řízení	14
4. Právo na obhajobu obecně	18
5. Obhájce v trestním řízení	20
5.1. Institut substituce	22
5.2. Pluralita obhájců	24
5.3. Nutná obhajoba	26
5.4. Odmítnutí obhajoby	29
5.5. Zvolený obhájce.....	31
5.6. Vyloučený obhájce.....	33
5.7. Ustanovený obhájce.....	36
5.8. Určení obhájce Komorou.....	38
5.9. Náklady spojené s obhajobou.....	39
6. Práva a povinnosti obhájce	42
6.1. Povinnosti obhájce dle TŘ.....	42
6.2. Povinnosti obhájce dle zákona o advokacii a stavovských předpisů	42
6.3. Povinnost mlčenlivosti advokáta.....	45
6.4. Práva obhájce	47
7. Právo obviněného na obhajobu	49
8. Obhajoba obhájce v jednotlivých stádiích trestního řízení	51
8.1. Obhajoba obhájce v přípravném řízení	51
8.1.1. Před zahájením trestního stíhání	51

8.1.2. Zahájení trestního stíhání.....	52
8.1.3. Vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem v přípravném řízení.....	55
8.2. Obhajoba obhájce v hlavním líčení	57
8.2.1. Závěr hlavního líčení.....	57
9. Závěr	60
10. Literatura a zdroje.....	65
10.1. Monografie.....	65
10.2. Odborné články	66
10.3. Právní předpisy	67
10.4. Judikáty.....	68
10.5. Internetové zdroje	68

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČAK	Česká advokátní komora
Komora	Česká advokátní komora
Listina	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady ze dne 16. 12. 1992 jako součást pořádku České republiky č. 2/1993 Sb., ve znění úst. zákona č. 162/1998 Sb.
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Etický kodex	Usnesení představenstva ČAK, č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky
tr. řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
OČVTR	Orgán činný v trestním řízení
AZ	Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Sb.	Sbírka zákonů České republiky
Úmluva	Evropská úmluva o lidských právech č. 209/1992 Sb.
Pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech č. 120/1976 Sb.

1. ÚVOD

V posledních letech advokacie zaznamenala velmi dynamický vývoj, a to nejen co do počtu svých členů, ale i v samotné organizaci a v jejím začlenění do našeho právního života. V roce 1990 byl přijat nový zákon o advokacii, který se vrátil k demokratickým zásadám výkonu advokacie. Advokáti začali poskytovat právní službu jako soukromí podnikatelé a jejich počet vzrostl několikanásobně. Obhájce v trestním řízení má v každé zemi svoji právní úpravu a s ní spojenou i historii. V posledních letech jde o zlepšování jeho právního i společenského postavení.¹

V průběhu svého pětiletého studia na Právnické fakultě Univerzity Palackého jsem se seznámila s různými obory práva České republiky. Trestní právo mě zejména zaujalo, a proto jsem si zvolila seminář Aplikované trestní právo, Soudní lékařství. Absolvovala jsem stáže při Okresním soudu ve Frýdku-Místku, a také jsem možnost blíže poznat funkci a chod Probační a mediační služby ve FM, a proto jsem si vybrala jako téma diplomové práce Obhájce v trestním řízení.

Cílem mé práce bude poukázat na vztah mezi obhájcem a jeho klientem, na jejich práva a povinnosti, a také na postavení obhájce v trestním řízení. Vzhledem k rozsahu tématu nebudu příliš podrobně popisovat jednotlivé činnosti obhájce, ale budu se snažit zachytit vše podstatné v dané problematice a provést přehled vývoje činnosti obhájce od jednotlivých základních zásad trestního řízení, až po konkrétní úpravy v jednotlivých stádiích trestního řízení.

Za hlavní literaturu považuju knihu Pavla Vantucha, Obhajoba obviněného. 2. doplněné a přepracované vydání, která vytváří výborný podklad a shrnutí postavení obhájce v trestním řízení a popisuje jeho jednotlivá práva a povinnosti. Tento autor přináší nejen v uvedené knize, ale také ve svých člancích přehlednost tématu a vysvětluje provázanost vztahu mezi jednotlivými instituty obhajoby v trestním řízení. Téma Obhájce v trestním řízení má svůj právní základ zejména trestním řádu a Etickým kodexu České advokátní komory.

¹ Schelleová, I: Advokacie, 1. vydání, Zlín: ŽIVA v.o.s., 1994, s. 1

K danému tématu diplomové práce, jsem našla spoustu příspěvků v odborných časopisech, především v titulu Právní rádce, Bulletin advokacie, který vydává Česká advokátní komora v Praze. V těchto odborných časopisech jsem našla názory na aktuální problémy z praxe týkající se postavení a role obhájce, kdy jednotliví autoři na slovo vzatí (Vantuch, Šámal, Mandák, Jelínek a další) debatují, upřesňují, navrhují řešení a také podávají návrhy de lege ferenda.

Historický vývoj ČR, zejména politické režimy měly na změny ve společnosti velký vliv. Dnes v demokratické společnosti nám stát garantuje dodržování základních práv a svobod. V úvodu mé práce zmíním základní prameny práva ve formálním smyslu, ze kterých právo na obhajobu a vůbec postavení obhájce v trestním řízení vychází. Jde jak o prameny upravené ve vnitrostátní právní úpravě, tak v mezinárodních smlouvách. Dále připomenu význam práva na spravedlivý proces a uvedu základní zásady trestního řízení, které ovlivňují nejen postup při projednávání určité záležitosti, ale také určují, jak se o ní rozhodne, například zásada zajištění práva na obhajobu. Jsou to tedy určité právní principy, vůdčí právní ideje, jimiž je ovládáno celé trestní řízení.

V kapitole čtvrté se pokusím popsat institut práva na obhajobu. Uvedu, co je jeho smyslem, cílem a jaké druhy rozeznáváme. V následující kapitole se budu věnovat obhájci v trestním řízení v závislosti na jeho procesním postavení. Zaměřím se na institut substituce, pluralitu obhájců, nutnou obhajobu, problematiku odmítnutí obhajoby, postavení zvoleného, vyloučeného a ustanoveného obhájce, advokáta určeného Komorou a s tím vším jsou nepochybně úzce spjaty náklady trestního řízení spojené s obhajobou. Advokátovi pověřeného trestní obhajobou jsou uloženy různorodé práva a povinnosti, upravené zejména v zákoně o trestním řízení soudním, zákoně o advokacii, Etickém kodexu ČAK. (Tímto se budu zabývat v kapitole šesté)

Rozsah práv a samozřejmě povinností obhájce při poskytování právní pomoci se odvozuje od postavení obviněného. Z toho důvodu jsem věnovala sedmou kapitolu právu obviněného na obhajobu a v této souvislosti jsem vymezila osobu obviněného. V poslední kapitole popíši právní zakotvení obhajoby obhájce v jednotlivých stádiích trestního řízení a také aktuální problémy vznikající v souvislosti s daným stadiem trestního řízení. Například vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem v přípravném řízení, nebo institut závěrečné řeči, jeho obsah a význam.

Z hlediska použitých metod vědeckého a logického myšlení jsem použila metodu komparace pro srovnání právních úprav jednotlivých právních institutů v oblasti postavení obhájce v trestním řízení. Metoda analýzy mi pomohla k hlubšímu poznání zákonných ustanovení. Bez metody srovnání, by nebylo možné názorně ukázat diferenciaci názorů a postojů k danému tématu a poté vyvodit závěry a vytvořit si tak vlastní úsudek. Z důvodu náročnosti tématu mé diplomové práce jsem zvolila metodu selektivní a zaměřila se na zajímavá a podstatná témata.

Tato práce vychází ze stavu platné právní úpravy ke dni 1. 1. 2010.

2. PRAMENY PRÁVA NA OBHAJOBU

Prameny práva na obhajobu upravují jak vnitrostátní, tak mezinárodní předpisy.

Pramenem práva s nejvyšší právní silou je bezesporu Ústava ČR² (dále jen Ústava), která ve svých základních ustanoveních, konkrétně čl. 1 odst. 1, zaručuje, že Česká republika je svrchovaným, jednotným demokratickým právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci, požívají ústavněprávní ochranu (čl. 4 Ústavy). Právo obviněného na obhajobu vnímáme jako jedno ze základních práv, což zakotvuje v článku 40 odst. 3, 4 Listina základních práv a svobod³ (dále Listina).

Ústava ČR ve svém článku 10 upravuje postavení mezinárodních smluv v systému právních předpisů. Jak uvedu dále, některé mezinárodní smlouvy významně ovlivňují právní úpravu práva na obhajobu a postavení obhájce.

2.1. VNITROSTÁTNÍ PŘEDPISY

Listina vymezuje právo na obhajobu v čl. 40 odst. 3, který stanoví: „*Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.*“ Článek 40 odst. 4 umožňuje obviněnému odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.

Základním pramenem je zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění. Tento zákon se skládá z pěti částí, přičemž v části první, hlavě druhé a oddílu pátém najdeme úpravu právního postavení obhájce. Pokud jde obecně o obhajobu, je upravena v první části, která je věnována společným ustanovením platným pro všechna stádia trestního řízení, například zásada zajištění práva na obhajobu, výklad pojmů obviněný, obhájce, je zde pojednáno o subjektech trestního řízení, o úkonech trestního řízení, kdy obhájce například je oprávněn nahlížet do spisů a činit si z nich výpisky a poznámky. Druhá část se týká postupu před zahájením trestního stíhání, samotného zahájení trestního stíhání a dalšího postupu v přípravném řízení. Třetí část je

² Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění.

³ Vyhlášena předsednictvem České národní rady pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku České republiky.

věnována řízení před soudem a čtvrtá část se zabývá některými úkony souvisejícími s trestním řízením.⁴

Významným pramenem je zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže⁵. Ve vztahu k trestnímu řádu jde o právní normu speciální. Pokud zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak, použije se trestní řád.

Dalším pramenem práva je zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů⁶, také zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

Za pramen práva považujeme pozitivní i negativní nálezy pléna Ústavního soudu. Takové negativní nálezy, které ruší ustanovení zákona, jež je plénem Ústavního soudu shledáno v rozporu s ústavním pořádkem České republiky. Pozitivní nálezy nám deklarují to, co platí, potvrzují soulad napadených zákonných ustanovení s Ústavou.⁷

Nemůžu opomenout zmínit povahu a úpravu stavovských předpisů České advokátní komory (dále jen "ČAK"), mezi nimiž lze na předním místě jmenovat Usnesení představenstva ČAK, č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České Republiky (Etický kodex), ve znění pozdějších předpisů. Stavovské předpisy vydávají profesní komory ve formě interních předpisů, které jsou závazné pro jejich členy. Otázka je, zda jsou stavovské předpisy právními předpisy a tedy pramenem práva. Zdeněk Koudelka je názoru, že jsou právními předpisy a zdůvodňuje to tím, že obsahují základní prvek právního předpisu – obecnou závaznost, která je de vázaná na profesní činnost.⁸ Vladimír Sládeček se naopak domnívá, že tomu tak není. Statutární předpisy nemají státem uznanou formu pramene práva, a proto je považujeme pouze za předpisy interní, jejichž závaznost zákon č. 85/1996 Sb., spojuje s členstvím (například § 17 AZ), případně s osobami o členství se ucházejícími (§ 38 odst. 2 AZ). Zvláštní výjimkou je ovšem u advokátů kárný řád a zkušební řád. Tyto statutární

⁴ Žatecká, E: *Trestní právo hmotné a procesní. Obecná část*, 1. Vydání, Masarykova Univerzita, 2008, s. 73

⁵ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávné činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění, který je účinný od 1. ledna 2004

⁶ Dále jen „AZ“

⁷ Jelínek, J: *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 55

⁸ Koudelka, Z. Zájmová samospráva a její předpisy. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 5, s. 13

předpisy totiž vydává Ministerstvo spravedlnosti jako předpis právní, to je. ve formě vyhlášky a na základně zmocnění zákonem, po vyjádření ČAK.“⁹

2.2. MEZINÁRODNÍ PŘEDPISY

Mezinárodní smlouvy mohou také upravovat základní právo obviněného a to právo na obhajobu. Je nutné v této souvislosti citovat článek 10 Ústavy, který upravuje postavení mezinárodních smluv v systému právních předpisů, ve kterém se stanoví: „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“¹⁰ V trestní věci je třeba respektovat tento článek Ústavy, dle něhož mají mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách přímou vnitrostátní účinnost a mají přednost před zákonem, jestliže jsou pro ČR podle mezinárodního práva závazné a jestliže byly vyhlášeny.¹¹

Stěžejním pramenem je Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.¹² Úmluva zaručuje minimální práva obviněného na obhajobu a samozřejmě i další lidská práva. Pokud zmíněné práva obsažené v Úmluvě nejsou upraveny v trestním řádu, mezinárodní smlouva má tzv. aplikační přednost před trestním řádem a obviněný se sám nebo prostřednictvím svého obhájce může těchto práv a záruk v plném rozsahu dovolávat.¹³ V článku 6 odst. 3 této Úmluvy se uvádí: „*Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu; b) mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby; c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují; d) vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě; e) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.*“

⁹ Sládeček, V: *Obecné správní právo*, 2. vydání, Praha: ASPI- Wolters Kluwer, 2009, s. 314-322

¹⁰ Novela Ústavy z 1. června 2002 rozšířila nadřazenost mezinárodního práva nad právem národním na všechny mezinárodní smlouvy. Dřívější úprava totiž počítala pouze s mezinárodními smlouvami v oblasti lidských práv a základních svobod.

¹¹ Vantuch, P. Právo obviněného zvolit si obhájce. *Právní rádce*, 1998. č. 8, s. 32

¹² Úmluva byla vyhlášena Radou Evropy. ČSFR ji podepsala dne 21. 2. 1991 a vyhlásila pod č. 209/1992 Sb.

¹³ Vantuch, P. Právo obviněného zvolit si obhájce. *Právní rádce*, 1998. č. 8, s. 32

Z mezinárodních pramenů dále zmíním Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.¹⁴ V článku 14 odst. 3 se uvádí: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má mít tyto minimální záruky: a) má být neprodleně a podrobně informován v jazyce, jemuž rozumí, o povaze a důvodu obvinění proti němu; b) má mít dostatek času a možností pro přípravu své obhajoby a aby se mohl spojit s obhájcem podle své vlastní volby; c) má být souzen bez zbytečného odkladu; d) má být souzen za své přítomnosti a obhajovat se osobně nebo prostřednictvím obhájce, kterého si sám zvolí; má být poučen o svých právech a má mu být poskytnuta právní pomoc v každém případě, kdy toho zájmy spravedlnosti vyžadují, a aniž by v takovém případě sám platil náklady, jestliže nemá dostatečné prostředky k úhradě; e) má mu být dána možnost, aby provedl výslech nebo dal provést výslech svědků proti sobě a aby měl možnost účasti a výslechu svědků svědčících v jeho prospěch za stejných podmínek jako u svědků svědčících proti němu; f) má se mu dostat pomoci tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku nebo nemluví jazykem, jehož se užívá u soudu; g) nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.“

Česká republika je stranou dalších významných smluv týkajících se trestního práva. Můžeme jmenovat Evropskou úmluvu o vzájemné pomoci v trestních věcech, která je publikovaná pod č. 550/1992 Sb., ve znění dodatkového protokolu č. 31/1997 Sb., dle které funguje intenzivní právní pomoc mezi členskými státy, dále Evropskou úmluvu o předání řízení v trestních věcech. Mezi dvoustranné mezinárodní smlouvy patří například Smlouva mezi Českou a Slovenskou republikou o právní pomoci poskytované justičními orgány a o úpravě některých právních vztahů v občanských a trestních věcech č. 209/1993 Sb.¹⁵

¹⁴ Pakt byl vyhlášený v Chartě OSN, který ČSSR podepsala 23. 3. 1976 a vyhlásila pod č. 120/1976 Sb.

¹⁵ Jelínek, J: *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 58

3. VÝZNAM A ÚLOHA ZÁKLADNÍCH ZÁSAD TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Základní zásady trestního řízení ovlivňují nejen postup při projednávání určité záležitosti, ale také určují, jak se o ní rozhodne, jsou to tedy určité právní principy, vůdčí právní ideje, jimiž je ovládáno trestní řízení. Organizace trestního řízení a úprava činnosti orgánů stojí na základě těchto zásad. Je třeba zdůraznit, že na základě znalosti zásad trestního řízení můžeme dojít k správnému pochopení funkce zákona a jeho institutů, k správnému výkladu jeho zákonných ustanovení a k rozhodnutím ve věcech trestních, kde se zásady v té či oné míře odrážejí. Z uvedeného vyplývá, že ne všechny zásady se uplatňují v celém trestním řízení a ve stejné intenzitě, ale jsou tu i takové, které uplatníme jen v rozličných stádiích řízení a to platí i u rozhodnutí ve věcech trestních. Například u trestního příkazu se neuplatní zásada ústnosti, veřejnosti, bezprostřednosti, volného hodnocení důkazů aj. Naopak největší uplatnění těchto zásad najdeme v hlavním líčení, které je nejdůležitější stádium trestního řízení i ve veřejném zasedání soudu.¹⁶

Základní zásady trestního řízení vnímáme jako naprostou nutnost v demokratickém systému. Je zapotřebí, aby společnost vnímala tyto zásady vážně a s respektem, jedině pak může právo ve společnosti řádně fungovat.

Trestní řád uvádí výčet základních zásad trestního řízení v ustanovení § 2. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje základní zásady trestního řízení pro řízení ve věcech mladistvých v § 3 a též zde najdeme úpravu zvláštních zásad řízení, jako je zásada zvláštního přístupu k projednání trestních věcí mladistvých, zásada spolupráce s orgánem sociálně – právní ochrany dětí, zásada ochrany soukromí mladistvého, rychlosti řízení a zásada uspokojení zájmů poškozeného.

Význam základních zásad trestního řízení můžeme vidět jak z hlediska¹⁷:

- a. poznávacího, které slouží k pochopení funkce a smyslu trestního řízení a jednotlivých institutů trestního řádu
- b. interpretačního, a to v případě výkladu zákona a sporných otázek trestního řízení

¹⁶ Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: *Rozhodnutí ve věcech trestních*. 2. aktualizované a přepracované vydání, Praha: Leges, 2008, s. 15-16

¹⁷ Jelínek, J.: *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 106 - 107

- c. aplikačního, jako důležité vodítko pro aplikaci sporných otázek trestního řízení
- d. tvorby práva, například v tom, že nové instituty nemají být v rozporu se základními zásadami trestního řízení a jde také o zkoumání, zda není žádoucí jejich změna.

3.1. SPRAVEDLIVÝ PROCES

Právo na spravedlivý proces je jedním z nejdůležitějších práv, které by měl právní stát garantovat. Každý stát a jeho systém trestní justice by měl usilovat o dosažení určité vyváženosti svého procesního práva, které má zajistit pravdivé zjištění skutečného stavu věci, vypátrání a usvědčení pachatele trestného činu a současně ochránit nevinné osoby.¹⁸

Některé základní zásady trestního řízení představují pravidla ústavněprávní úrovně a najdeme je upraveny v Ústavě, popř. Listině základních práv a svobod. Listina přiznává zásadám ústavní ochranu a zdůrazňuje jejich význam pro výkon spravedlnosti v právním státě. Z výčtu ustanovení §2 trestního řádu to jsou zásady: zásada zajištění práva na obhajobu, presumpce nevinny, veřejnosti, ústnosti, zásada stíhání jen ze zákonných důvodů. Obsah těchto zásad tvoří dílčí prvky práva na spravedlivý proces.¹⁹

Podstata ochrany proti neoprávněnému zásahu do práv občanů se soustřeďuje převážně v procesních normách, Ústavě, ale klíčovou je Hlava V. Listiny. Článek 36 Listiny uvádí, že: *„Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“* Právo na spravedlivý proces upravuje též čl. 6 odst.1 Evropské úmluvy o lidských právech / dále jen Úmluvy /, který říká: *„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.“* Podstatou tohoto práva je zachování principů řízení jako je rovnost účastníků, veřejnost, rychlost a hospodárnost a nestrannost a nezávislost soudu.

3.2. ZÁSADY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Základní zásady trestního řízení se dělí různými způsoby. Teorie je dělí dle různých hledisek a to na zásady obecné - zásady řádného zákonného procesu aj., které se vztahují

¹⁸ Šámal, P: *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. Vydání, Praha: Aspi, 1999, s. 32-33

¹⁹ Jelínek, J: *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 108-109

na celé trestní právo, dále zásady meziodvětvové - zásada práva na obhajobu, kdy zasahují do právních odvětví a v neposlední řadě zásady specifické - například zásada legality, které jsou vlastní jen právu procesnímu.

Ustanovení §2 trestního řádu nepodává taxativní výčet všech zásad, na kterých stojí trestní řízení. Například Ústava čl. 96 odst. 2 upravuje zásadu rovnosti účastníků. Listina článkem 37 odst. 3 dává ochranu zásadě zákazu dvojího odsouzení, v čl. 40 odst. 5 principu *ne bis in idem* a v neposlední řadě zákaz retroaktivity je upraven v čl. 40 odst. 6 Listiny.

Zákonodárce nejdůležitější zásady shrnul v ustanovení § 2 trestního řádu. Uvedu příkladmo ty, které se týkají bezprostředně obhajoby v trestním řízení:

- a. Ústavněprávní zásada stíhání jen ze zákonných důvodů nebo-li zásada řádného zákonného procesu říká: *„Nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví tento zákon.“* Jedná se o nejdůležitější zásadu trestního řízení, která je upravena v ustanovení § 2 odst. 1 tr. řádu. Zákonodárce ji z toho důvodu umístil na první místo.²⁰ Článek 8 odst. 2 Listiny, z něhož zásada vychází zní: *„Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku“* Tato zásada platí pro všechny orgány činné v trestním řízení.²¹
- b. *„Ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každé části řízení poučen o právech umožňujících plné uplatnění obhajoby a o tom, že si může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit uplatnění jeho práv.“* Zásadu zajištění práva na obhajobu nalezneme v čl. 40 odst. 3 Listiny a též v mezinárodních dokumentech. Vnímáme ji jako jednu z nejdůležitějších základních osobních práv. Procesní postavení obviněného, jeho práva a povinnosti i práva obhájce najdeme v ustanoveních § 32 až 41 trestního řádu, § 186 písm. e) tr. řádu, § 258 odst. 1 písm. a) tr. řádu.
- c. Presumpce neviny je taktéž ústavněprávní zásada, upravena v souladu s čl. 40 odst. 2 Listiny. Uplatňuje se ve všech stádiích trestního řízení. *„Dokud pravomocným*

²⁰ Vantuch, P. Právo obviněného zvolit si obhájce. *Právní rádce*, 1998, č. 8, s. 32

²¹ Dále jen „OČVTŘ“

odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.“ Význam zásady vidíme v dokazování, rozhodování a ve způsobu zacházení s obviněným. S touto zásadou souvisí čl. 10 Listiny a odvozuje se pravidlo, že v pochybnostech se má rozhodnout ve prospěch obžalovaného – *in dubio pro reo*.²²

- d. *„OČVTŘ postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. V přípravném řízení OČVTŘ objasňují způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhopvat a provádět důkazy. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. To nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.*“ V odstavci je upravena zásada materiální pravdy, projevuje se v požadavku kvality, v rozsahu skutkových zjištění a v předmětu dokazování.
- e. *„Trestní stíhání před soudy je možné jen na základě obžaloby nebo návrhu na potrestání, které podává státní zástupce. Veřejnou žalobu v řízení před soudem zastupuje státní zástupce.*“ Tento odstavec zakotvuje zásadu obžalovací, která rozděluje procesní funkce mezi procesní subjekty a to na obžalobu, obhajobu a soudce.
- f. *„Trestní věci se před soudem projednávají veřejně.*“ Zákon v této zásadě veřejnosti připouští i výjimky, jinak řízení před soudem jsou zásadně veřejná. Princip najdeme upravený v čl. 38 odst. 2 Listiny a v čl. 6 odst.1 Úmluvy.
- g. *„Jednání před soudy je ústní; důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslychají.*“ Dle této zásady ústnosti soud rozhoduje na základně ústního přednesu stran.

²² Flegl, V: *Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR*, Praha: C. H. Beck, 1997, s. 210-211

h. „OČVTŘ vedou řízení a vyhotovují svá rozhodnutí v českém jazyce. Každý, kdo prohlásí, že neovládá český jazyk, je oprávněn používat před OČVTŘ svého mateřského jazyka nebo jazyka, o kterém uvede, že ho ovládá.“ Tento odstavec zajišťuje právo na používání mateřského jazyka, jež má za cíl vydání spravedlivého rozhodnutí ve věci. Pokud by osoba mohla být zkrácena na svých právech, lze přibrat tlumočníka. Toto právo upravuje čl. 37 odst. 4 Listiny a to k přetlumočení obsahu výpovědi nebo písemnosti, pokud osoba neovládá jazyk, ve kterém se řízení vede, tedy nemusí to být nutně mateřský jazyk. Tato zásada se vztahuje na všechny osoby zúčastněné v trestním řízení. Právo obviněného na používání mateřského jazyka je součástí zásady na zajištění práva na obhajobu, i když ustanovení § 2 odst.14 tr. řádu je vnímáno v širší formě. Nepřibrání tlumočníka k jednání je chápáno jako zkrácení práva na obhajobu § 258 odst. 1 písm. a) tr. řádu.²³

²³ Jelínek, J: *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 156-157

4. PRÁVO NA OBHAJOBU OBECNĚ

Ústavní zásadu práva na obhajobu vnímáme jako jednu z nejdůležitějších právních principů, jimiž je ovládáno trestní řízení. Tento princip tvoří dílčí prvek práva na spravedlivý proces a zaručuje respektování ústavního předpisu a ochranu práv osoby, proti níž se vede trestní řízení a to na základě zásady řádného zákonného procesu. Toto právo je zaručováno Listinou (čl. 40 odst. 3,4), Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 6 odst. 3), dále Mezinárodním paktem o občanských a politických právech (čl. 14 odst. 3).

Právo na obhajobu v trestním řízení bylo od roku 1989 průběžně ovlivňováno novelami trestního řádu, ovšem tři z nich měly zásadní význam na tento institut. Novela zákona č. 178/1990 Sb. celkově rozšířila právo na obhajobu, například rozšířila právo požadovat účast obhájce při úkonech přípravného řízení a dále odstranila existující restrikce. Zákon č. 558/1991 Sb. dal do souladu trestní řád s Listinou, a zúžil rozsah nutné obhajoby. Ke třetí zásadní změně tr. řádu došlo novelou zákona č. 265/2001 Sb., kterou došlo k různým omezením práva na obhajobu oproti právnímu stavu trestního řádu v letech 1994 – 2001.²⁴

Institut práva na obhajobu se skládá ze tří základních složek tvořících podstatu trestněprocesní zásady zajištění práva na obhajobu upraveného v ustanovení § 2 odst. 13 tr. řádu. Jednotlivé složky existují vedle sebe a lze je uplatnit současně najednou:

- a. Právo hájit se sám prostředky a způsobem podle vlastního rozhodnutí (materiální obhajoba)
- b. Právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby (tzv. formální obhajoba)
- c. Právo žádat, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly v souladu se svými právy a povinnostmi a za součinností stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí, aby se objasňovaly stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch obviněného a prováděly se důkazy i bez návrhu stran, a to jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem. Toto právo obviněného je zároveň povinností OČVTŘ.²⁵

²⁴ Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, s. 7-8

²⁵ Jelínek, J: *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 203

Smyslem práva na obhajobu je ochrana zájmů obviněného a to v celém trestním řízení. Obhájce má možnost účastnit se všech forem předsoudní fáze trestního řízení, (dále blíže kapitola sedm). Obhajoba obhájce by měla zcela využít zákonnou právní úpravu a to účelně. Obviněný má právo, aby byly náležitě a včas objasněny skutečnosti, které ho zbavují viny nebo onu vinu alespoň zmírňují.²⁶

Skutečnou obhajobu vytváří teprve uplatnění nebo neuplatnění toho kterého práva, zda obhájce podá či nepodá stížnost, odvolání, zda položí otázku svědkovi, a důležitý je i okamžik, který je zvolen pro uplatnění sledovaného cíle. Z výše uvedeného vyplývá nutná existence taktiky obhajoby, která je neoddělitelným atributem činnosti obhájce. Taktika obhajoby znamená využití všech zákonem připuštěných prostředků a pravidel profesní etiky směřujících k hájení, prosazení a zabezpečení zájmů občana, jehož se obhajoba týká. Jednotlivé prostředky a způsoby obhajoby jsou uplatněny včas vždy tehdy, jestliže splní účel, který je jimi sledován. Práva obhajoby jsou vymezená dvěma základními vztahy, na jedné straně vztahem obhájce ke společnosti a na straně druhé vztahem obhájce k obviněnému.²⁷ Výstižně uvedl Václav Mandák ve své článku, že vztah obhájce k obviněnému určuje, co má obhájce dělat, tj. obhajovat, ovšem vztah ke společnosti určuje, jak to má dělat, respektive až pokud může obhajovat.²⁸

Trestní řád zná obhajobu poskytnutou obhájcem na základě plné moci (tzv. zvolený obhájce), dále obhajobu obhájcem ustanoveným soudem (tzv. ustanovený obhájce) a v neposlední řadě obhajobu na základě určení ČAK dle § 18 odst.2 AZ.

Závažná porušení předpisů zajišťujících právo obhajoby jsou důvodem vrácení věci státnímu zástupci k došetření při předběžném projednání obžaloby, zrušení rozsudku soudu prvního stupně v odvolacím řízení, jsou důvodem k podání dovolání nebo i důvodem k podání podnětu ke stížnosti pro porušení zákona.

Konečně je třeba zmínit, že právo na svobodnou volbu obhájce není právem absolutním. Soud je oprávněn vyloučit či zprostit obhájce ze společné obhajoby, pokud dochází ke střetům zájmů těchto obviněných. Tento postup je zcela zásadní pro řádný výkon advokacie.

²⁶Jelínek, J. *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 204

²⁷Ševčík, V. Taktika obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 50-56

²⁸Mandák, V. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 30

5. OBHÁJCE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Obhájcem v trestním řízení může být výlučně advokát, který je povinen jednat čestně a svědomitě, který důsledně využívá zákonné prostředky a v jejich rámci uplatňuje v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné. Obhajoba je jednou z forem výkonu advokacie. Advokacii můžeme označit jako výkon povolání, jehož obsahem je poskytovat právní pomoc jiným osobám, což vyžaduje zvláštní kvalifikaci.

Advokát je tedy ten, kdo je zapsán do seznamu advokátů vedeném ČAK, která zapíše do seznamu advokátů každého, kdo získal vysokoškolské vzdělání na právnické fakultě vysoké školy se sídlem v ČR, vykonal po dobu minimálně tří let právní praxi jako advokátní koncipient, složil advokátní zkoušku, a poté ještě slib do rukou předsedy ČAK, který citují: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu ctít právo a etiku povolání advokáta a chránit lidská práva. Slibuji, že budu dodržovat povinnost mlčenlivosti a dbát důstojnosti advokátního stavu.*“ Advokát také splňuje další podmínky uvedené v §5 odst. 1 a 2 AZ. ČAK je největší právnickou profesní organizací v České republice. Vykonává samosprávu advokacie a jako taková chrání a garantuje kvalitu právních služeb poskytovaných advokáty.

Advokát je při poskytování právních služeb v nezávislém postavení a je vázán právními předpisy a v jejich mezích příkazy klienta, které může odmítnout, pokud jsou v rozporu se zákonem či stavovským předpisem (§ 53 AZ), o tom je advokát povinen klienta přiměřeně poučit. Dále musí mít advokát sídlo na území ČR a dbát na dodržování pravidel profesní etiky při výkonu svého povolání, který mu stanoví ČAK v ustanovení § 17 AZ. Toto vše platí pro advokáta pokud je obhájcem obviněného v trestním řízení.²⁹

Je potřeba zmínit nutnost domluvy právního zástupce s klientem o způsobu obhajoby v řízení dle trestního řádu a také o tom, kterých úkonů v jednotlivých stádiích trestního řízení se bude advokát účastnit a o kterých si nechá pořídit kopie protokolů. Pokud klient nesouhlasí s účastí obhájce u určitého úkonu, nelze takový úkon účtovat za odměnu, ani v případě účasti takového úkonu obhájcem. Obhájce při provádění procesních úkonů, na základě domluvy s klientem, může samostatně reagovat na vzniklou právní situaci, například na nedostatky a chyby v jednání OČVTŘ, zejména při procesních

²⁹ Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, s. 34-35

pochybeních. Bez předchozí domluvy s klientem musí obhájce namítat při výslechu nesprávnost protokolu, která jde k tíži obviněného.³⁰

Jednou ze základních složek práva na obhajobu je tzv. formální obhajoba, která vyjadřuje právo obviněného mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby. Obhájce je právním zástupcem osoby, proti které se trestní řízení vede a jeho úkolem je poskytnout svému klientovi všestrannou právní pomoc, již rozumíme zejména zastupování před soudy a jinými orgány, obhajobu v trestních věcech, sepisování listin a udělování právních porad. Obhájce je samostatným subjektem trestního řízení a vystupujícím vždy jménem obviněného, nikoliv jménem svým a samozřejmě v jeho prospěch a jedná s jeho souhlasem. V našem trestním řízení není advokát stranou.³¹

Vztah mezi obviněným a obhájcem je vztahem založeným na základě procesní plné moci zmocnitele a zmocněnce k obhajobě v trestním řízení. Jde tedy o zastupování na základě plné moci upravené v § 31 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. Forma plné moci není zákonem výslovně stanovena. Advokát může být zmocněncem klienta vždy, záleží ovšem na jeho rozhodnutí. S převzetím obhajoby je nutný souhlas advokáta se zmocněním, o kterém nesmí být pochyb a to nejen z důvodu nutnosti následného prokázání u OČVTŘ, ale také proto, že je to základní předpoklad pro obhajobu. V praxi většina advokátů přijímá plnou moc na předtištěném tiskopise, kde obhájce přímo uvádí: „Přijímám zmocnění a dále zmocňuji ve stejném rozsahu,“ zároveň uzavírá smlouvu o poskytování právních služeb, která obsahuje shodný projev vůle stran a upravuje další podmínky včetně smluvní či mimosmluvní odměny advokáta dle advokátního tarifu. Její sepsání není předpoklad pro platnost plné moci.³²

Obhájcem dle ustanovení §35 odst. 2 a 3 tr. řádu nemůže být advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby a také advokát jež v trestním řízení vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník. Komentář k výše uvedenému §35 odst. 3 tr. řádu uvádí, že obě tyto profesní

³⁰ Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, s. 39

³¹ Jelínek, J: *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 212

³² Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, s. 36

funkce jsou zastupitelné a z hlediska zajištění práva na obhajobu svobodnou volbou obhájce je žádoucí dát přednost funkci obhájce.³³

Pavel Vantuch se ve své knize vyjadřuje k otázce náročnosti obhajoby nevinné osoby, nebo pachatele trestního činu. Podle jeho názoru se liší případ od případu, avšak některé případy dokladují mimořádnou náročnost obhajoby nevinného, zejména dosažení pro něj úspěšného meritorního rozhodnutí ve věci v době, kdy je trestní stíhání nedůvodné.³⁴ Obhájce ve své obhajobě ovšem není zákonem vyňat z povinnosti přispět k „náležitému zjištění trestného činu a k spravedlivému potrestání pachatele“, za předpokladu, že svou činností nezhorší postavení a neztíží situaci obhajovaného. Z jeho procesního postavení tudíž vyplývá, že obhájce by měl být občanu podezřelému ze spáchání trestného činu kvalifikovanou oporou v průběhu stíhání a poskytovat záruku stíhání způsobem předepsaným zákonem.³⁵

5.1. INSTITUT SUBSTITUCE

Obhájce obviněného je advokát, kterého si obviněný zvolil, nebo který mu byl jako obhájce ustanoven. Obecná úprava o zastupování na základě plné moci je upravena v § 31 a násl. OZ. Ustanovení § 33a odst. 1 písm. a) OZ uvádí, že zmocněnec je oprávněn udělit plnou moc jiné osobě, aby místo něho jednala za zmocnitele. (Je-li výslovně oprávněn dle plné moci udělit plnou moc jiné osobě). Advokát je v rámci svého pověření oprávněn dát se zastupovat jiným advokátem, jak už z pracovních či osobních důvodů. Hovoříme o tzv. substitučním zastoupení dle § 26 odst.1 AZ. Brání - li advokátovi, který vykonává advokacii samostatně, jakákoliv překážka v jejím vykonávání, ustanovení § 27 AZ mu ukládá povinnost ustanovit svého zástupce, nejpozději do jednoho měsíce ode dne vzniku překážky a klienta o tomto neprodleně vyrozumět.

Advokáta může také zastoupit při jednotlivých úkonech zaměstnanec advokáta nebo advokátní koncipient (§ 26 odst. 2 AZ) s výjimkou řízení před krajským soudem jako soudem prvního stupně, před vrchním soudem a nejvyšším soudem se může obhájce dát zastoupit koncipientem § 35 odst. 1 věta druhá tr. řádu. Jiří Jelínek uvádí a konkretizuje, že

³³ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 537

³⁴ Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, s 39

³⁵ Ševčík, V. Taktika obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 51-53

„při jednotlivých úkonech může advokáta zastoupit kterýkoliv advokátní koncipient, nikoliv jen jeho koncipient“³⁶

Pravidla pro výkon substitučního oprávnění advokátních koncipientů a jiných zaměstnanců advokáta stanovilo Představenstvo ČAK usnesením č. 6/1998 Věstníku ČAK ze dne 8. 12. 1998, kde se v čl. 2 uvádí, že advokát může ustanovit advokátního koncipienta nebo jiného svého zaměstnance svým zástupcem jen pro provedení takových úkonů právní pomoci, u něhož lze vzhledem k jeho znalostem, osobním vlastnostem a dosavadní praxi, jakož i vzhledem k povaze věci předpokládat, že je advokátní koncipient nebo jiný zaměstnanec advokáta provede s potřebnou odbornou péčí a v souladu s právy a povinnostmi, které pro advokáta vyplývají ze zákona a ze stavovských předpisů. Článek 6 uvádí, v jakých případech je oprávněn advokát ustanovit advokátního koncipienta svým zástupcem a to v přípravném řízení a v řízení před okresním soudem nejdříve po třech měsících právní praxe a v řízení před krajským soudem jako soudem odvolacím, nejdříve po jednom roce právní praxe.

Koncipient je ten, kdo je zapsán do seznamu advokátních koncipientů vedených ČAK, která zapíše do seznamu každého, kdo splňuje podmínky dle ustanovení § 37 odst. 1 AZ. Advokátní koncipient vykonává u advokáta či společnosti či zahraniční společnosti právní praxi, jejímž cílem je získat pod vedením a dohledem advokáta znalosti a osvojit si zkušenosti potřebné k výkonu advokacie § 38 odst. 1 AZ.

Advokátní koncipient jedná jako zástupce, substitut, obhájce, tedy jménem advokáta a na jeho zodpovědnost. Tento vztah je pracovněprávní, kdy koncipient je zaměstnancem advokáta a při výkonu obhajoby také tak vystupuje, přičemž je povinen dbát právních, stavovských předpisů a též pokynů advokáta, ve vztahu k němuž je odpovědný za „kvalitu odvedené práce“. Advokát zmocní koncipienta k provedení jednotlivých úkonů, na základě písemného substitučního zmocnění, které se předkládá orgánům činným v trestním řízení. Je nutno upozornit, že takto zastoupený advokát stále zůstává výlučným obhájcem v trestní věci.³⁷

³⁶ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 537

³⁷ Tichý, J. Ještě k rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem při trestní obhajobě. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 2, s. 64-65

Nechá-li se advokát zastoupit v souladu s § 35 odst. 1 tr. řádu koncipientem, kdy osobní účast advokáta není nezbytně nutná, v plném rozsahu odpovídá za kvalitu jím prováděné obhajoby v souladu s příslušnými předpisy, a to především ve vztahu ke klientovi. Neznamená to, že se tímto pověřením zbavuje odpovědnosti za řádné vedení obhajoby. Pokud by taková obhajoba měla nepříznivý následek pro klienta a došlo by k závažnému porušení povinností stanovených advokátovi či koncipientovi dle § 32 odst. 2 AZ, šlo by o kárné provinění, za které lze uložit kárným senátem kárná opatření dle ustanovení § 32 odst. 3 AZ .

Milan Jelínek zdůrazňuje, že není možné považovat pojem „zastoupení ustanoveného obhájce advokátním koncipientem“ za synonymum pojmu „výkonu obhajoby.“ Nelze tedy ustanoveného obhájce nahradit pro celé trestní řízení činnost advokáta advokátním koncipientem, už jen z důvodu toho, že obhajobou nelze rozumět jen souhrn jednotlivých procesních úkonů, ale i řadu dalších činností advokáta včetně například důkazní aktivity, přípravy taktiky obhajoby. Zákon neuvádí žádná omezení, vzhledem k počtu procesních úkonů provedených advokátními koncipienty. Dál zákon upozorňuje, že zná-li zastupující advokátní koncipient potřebné informace týkající se obhajoby ví, k jakému úkonu je vyslán, pak svoji činnost provádí dle pokynů obhájce. Uvádí, že v praxi dochází i k tomu, že obhajoba vykonávána několika advokátními koncipienty je pro klienta ve výsledku kvalitnější než osobní výkon jednotlivých úkonů trestního řízení přímo ustanoveným obhájcem.³⁸

Substituci zákon připouští v kterékoliv trestní věci a nemůže být vyloučena zákazem obviněného, výjimka platí jen pro zastoupení před Ústavním soudem. V každém případě by měla být substituce vnímaná jako poslední možnost, kdy nelze volit jiné řešení. Obhájce by se měl snažit obhajovat klienta osobně, zvláště pokud jde o zvoleného obhájce v trestní věci.³⁹

5.2. PLURALITA OBHÁJCŮ

Pluralita obhájců má několik výhod a to zejména specializaci obhájců v kauzách, kolektivní posuzování daných otázek a především rozdělení úkolů nejen při přípravě

³⁸ Jelínek, M. Poznámka k otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 3, s. 37-38

³⁹ Mandák, V. Meze trestní obhajoby-nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 32

obhajoby. Tento institut ovšem musíme odlišovat od substitučního zastoupení, kdy v téže věci sice působí více obhájců, ale přímého obhájce má obviněný stále jednoho.⁴⁰

Trestní řád byl zákonem č. 265/2001 Sb. novelizován a tím taky došlo k zodpovězení otázky, zda může mít obviněný více obhájců v trestním řízení. V úpravě trestního řádu, a to od 1. 1. 1962 až do 31.12. 2001, bychom našli ustanovení, které opravňovaly obviněného zvolit si pouze jediného obhájce, zákon jinou možnost obviněnému v oblasti výběru počtu obhájců v souvislosti s ústavním právem obviněného na obhajobu doposud neupravoval.

Výše zmíněná novela upravila především § 37 odst. 3 tr. řádu. Jestliže si obviněný zvolí dva nebo více obhájce a OČVTR zároveň neoznámí, kterého z těchto obhájců zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení, určí jej předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce a své rozhodnutí oznámí všem zvoleným obhájcům.

Pro obhájce, kteří nejsou zmocněni či určeni k doručování písemností, platí s účinností od 1. 1. 2002 fikce doručení okamžikem, kdy písemnost převezme obhájce, který byl zvolen, či určen k doručování. Dál je to věcí koordinace obhajoby obviněného, jestli se konkrétního úkonu trestního řízení zúčastní všichni obhájci, či pouze jeden z nich a také, aby se obhajoba dala považovat za jednotný procesní postup a nedocházelo by k jednotlivým rozporům.⁴¹ Výše zmíněná novela zákona z roku 2001 sice upravila otázky související s pluralitou obhájců, bohužel ne však vyčerpávajícím způsobem. Například chybí úprava výslovného ustanovení o tom, že práva a povinnosti dle trestního řádu náleží všem obhájcům obviněného, a že při úkonech trestního řízení postačí přítomnost jednoho z nich.⁴²

Obhajoba obviněného více obhájci je tedy možná pouze u zvolených obhájců a trestní řád umožňuje obviněnému, aby si zvolil současně dva nebo více obhájce nebo si je může zvolit i postupně. Zákon se staví chladně k určení maximálního počtu obhájců, ale za to stanoví v § 37 odst.2 tr. řádu, že obviněného nemůže vedle obhájce ustanovené současně obhajovat i obhájce zvolený. „*Obviněný si může místo obhájce, který mu byl ustanoven*

⁴⁰ Jelínek, J: *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 214

⁴¹ Vantuch, P. Obhajoba obviněného více obhájci. *Právní rádce*, 2002, č. 12, s. 10

⁴² Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 542

nebo osobou k tomu oprávněnou zvolen, zvolit obhájce jiného“ Osobou oprávněnou jsou myšleny osoby v ustanovení § 37 odst.1 tr. řádu. Například příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, zákonný zástupce, manžel.

Ustanovení § 41 odst. 1 tr. řádu, které upravuje práva a povinnosti obhájce, se vztahuje na všechny obviněným zvolené obhájce a uvádí, že: *„Obhájce je povinen poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc, účelně využívat k hájení jeho zájmů prostředků a způsobů obhajoby uvedených v zákoně, zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívat ke správnému objasnění a rozhodnutí věci.“* Tudíž každý z obhájců má ze zákona postavení obhájce se všemi jeho právy a povinnostmi.

5.3. NUTNÁ OBHAJOBA

Důležitou součástí práva na obhajobu je tzv. nutná obhajoba zakotvená v čl. 40 odst. 3 Listiny. Jde o případy, kdy obviněný musí mít v trestním řízení obhájce. Tyto důvody nutné obhajoby mohou vzniknout kdykoliv během řízení i po vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně až do právní moci tohoto rozsudku. Obhajoba obhájcem z tohoto pohledu je tak významnou, že rozhodnutí o ní se neponechává na úvaze obviněného. Je zcela nerozhodné, zda si obviněný obhajobu za pomoci obhájce sám přeje, nebo ji naopak odmítá.

Nutná obhajoba je nezbytná především tehdy, když obviněný nemůže svoji obhajobu vzhledem k určitým objektivním okolnostem sám náležitě vykonávat. Jestliže obviněný v případech, kdy jsou dány důvody nutné obhajoby dle § 36 a §36a tr. řádu, obhájce nemá, určí se mu lhůta ke zvolení obhájce. Pokud v této lhůtě není obhájce zvolen, je mu obhájce na dobu, po kterou trvají důvody nutné obhajoby, neprodleně ustanoven § 38 odst. 1 tr. řádu⁴³ tak, aby nebyl ohrožen účel nutné obhajoby. Lhůta se neposkytne, pokud prohlásí obviněný, že volbu obhájce nevyužije. Provedením vyšetřovacího úkonu v době, kdy obviněný obhájce ještě neměl, ačkoliv je měl mít dle § 36 tr. řádu, je porušením práva na obhajobu.⁴⁴

⁴³ Vantuch, P. Právo obviněného zvolit si obhájce. *Právní rádce*, 1998, č. 8, s. 31

⁴⁴ Rozhodnutí č. 1/1979 I,II,IV Sb. rozh. tr. in Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 539.

Obviněný musí mít v případech dle § 36 tr. řádu obhájce od doby, kdy vznikl důvod nutné obhajoby. Orgán přípravného řízení je povinen postupovat podle §38 odst. 1, §39 tr. řádu.

Provedení důležitých důkazů v přípravném řízení za situace, kdy obviněný neměl obhájce, ačkoliv to byl případ nutné obhajoby, přičemž nešlo o úkony, které by nebylo možno odložit, je závažnou vadou přípravného řízení, pro kterou soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření dle § 188 odst. 1 písm. e) tr. řádu. Závažnou vadou přípravného řízení lze rozumět i porušení práva obhajoby v tom, že obhájce obviněného, který oznámil vyšetřovateli, že se chce účastnit vyšetřovacích úkonů, nebyl vyrozuměn o důležitých vyšetřovacích úkonech, přičemž nešlo o úkony, které by nebylo možno odložit. Žádný z těchto provedených důkazů nelze v dalším řízení použít. Jde –li o případ nutné obhajoby, obviněný musí mít obhájce zvoleného nebo ustanoveného pro řízení v této věci. Nestačí, že obviněný již má obhájce v řízení o jiné trestní věci.⁴⁵

V případech nutné obhajoby nelze konat hlavní líčení ani v něm pokračovat v nepřítomnosti obhájce, a to i tehdy, neúčastní-li se obhájce hlavního líčení na základě dohody s obžalovaným. Pokud by se tak stalo, došlo by k porušení práva obžalovaného na

obhajobu a důkazy takto provedené v nepřítomnosti obhájce by byly vůči tomuto obžalovanému neúčinné.⁴⁶

Dle § 36 odst. 1 tr. řádu musí mít obviněný obhájce už v přípravném řízení vždy v následujících případech:

- a) *je-li ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu (§ 116 odst. 2 trestního řádu).* Důvod nutné obhajoby je dán tím, že se obviněný nemůže pohybovat na svobodě a tudíž řádně využívat svých oprávnění k obhajobě.
- b) *je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena.* Trestní řád nijak neomezuje z hlediska procesních úkonů osoby, které jsou omezeny či zbaveny způsobilosti k právním úkonům, ale je zde snaha

⁴⁵ Rozhodnutí č. 40/1994 I., II Sb. rozh. tr in Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 539

⁴⁶ Rozhodnutí č. 33/2000 Sb. rozh. tr in Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 539-540

zákonodárců, aby tyto osoby nebyly omezeny na svých právech na úkor ostatních obviněných, a proto je zde důvod nutné obhajoby.

- c) *jde-li o řízení proti uprchlému*. Musí mít obviněný vždy obhájce, který má stejná práva jako obviněný, nikoliv však povinnosti na což upozorňuje Pavel Vantuch. Zejména proto, že obviněný, jež se vyhýbá trestního řízení v cizině, či se skrývá, není řízení osobně přítomen a nemůže tudíž vykonávat svá práva.⁴⁷ Dále je řízení proti uprchlému upravené v ustanovení § 302 trestního řádu a násl.

Odstavec druhý § 36 tr. řádu zakotvuje, že *obviněný musí mít obhájce také tehdy, považuje-li to soud a v přípravném řízení státní zástupce za nutné, zejména proto, že vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit*. Tato pochybnost může vzniknout od počátku trestního stíhání, ale i při výslechu obviněného v přípravném řízení. Může jít o vady řeči, sluchu, zraku i o negramotnost.

Trestní řád v § 36 odst. 3 uvádí, že *koná-li se řízení o trestném činu, jehož horní hranice trestu odnětí svobody převyšuje pět let, musí mít obviněný obhájce už v přípravném řízení*. V tomto případě musí mít vždy obviněný obhájce ke své obhajobě.

Ustanovení § 36 odst. 4 tr. řádu uvádí, kdy musí mít dále obviněný obhájce :

- a) *v hlavním líčení konaném ve zjednodušeném řízení proti zadrženému,*
- b) *v řízení, v němž se rozhoduje o uložení nebo změně zabezpečovací detence nebo o uložení nebo změně ochranného léčení, s výjimkou ochranného léčení protialkoholního,*
- c) *má-li se vyjádřit k tomu, zda se vzdává práva na uplatnění zásady speciality v řízení po vydání z cizího státu,*
- d) *v řízení o vydání do cizího státu nebo o předání do jiného členského státu Evropské unie,*
- e) *v řízení o dalším předání do jiného členského státu Evropské unie, nebo*
- f) *v řízení o uznání a výkonu cizozemského rozhodnutí, v řízení o uznání a výkonu rozhodnutí jiného členského státu Evropské unie o peněžitých sankcích a plněních, kterým byl uložen peněžitý trest nebo pokuta, a v řízení o uznání a výkonu rozhodnutí jiného členského státu Evropské unie o propadnutí nebo zabrání majetku.*

⁴⁷ Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, s. 61

V ustanovení § 36a odst.1 tr, řádu je upravena nutná obhajoba ve vykonávacím řízení, v němž soud rozhoduje ve veřejném zasedání a odsouzený musí mít podle § 36a odst. 1 tr. řádu obhájce a) je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena b) je-li ve vazbě c) jsou-li pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit. Toto ustanovení také opravňuje odsouzeného k volbě svého obhájce. Pokud soud ve vykonávacím řízení rozhoduje v neveřejném zasedání, ustanovení § 36a tr. řádu se neuplatní jak uvádí Jiří Jelínek.⁴⁸

Odsouzený musí mít obhájce i v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy, a) jde-li o případy uvedené v § 36 odst. 1 písm. a) nebo b) tr. řádu, b) jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, c) jsou-li pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit, d) jde-li o řízení proti odsouzenému, který zemřel.

Další důvody nutné obhajoby s výjimkou výslovně uvedených v § 36 tr. řádu nalezneme v ustanovení § 179 odst. 2 věta třetí tr. řádu a dále je upraven institut nutné obhajoby též v řízeních ve věcech mladistvých v § 42 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Advokát na základě již zrušeného zákona č. 128/1975 Sb., o advokacii byl povinen poskytnout každému právní pomoc. Následně zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii zakotvil, že advokát na základě ustanovení § 16 odst. 1 může odmítnout poskytnutí právní pomoci, pokud nebyl ustanoven k obhajobě či ČAK určen. Tedy právní úprava volby advokáta přijmou či odmítnout poskytnutí právní pomoci platí od devadesátých let až dodnes. Přičemž právo obviněného na obhajobu u nutné obhajoby není nikterak dotčeno či zkráceno a to prostřednictvím institutu ustanoveného obhájce soudem.⁴⁹

5.4. ODMÍTNUTÍ OBHAJOBY

Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy a to do počátku řízení (čl. 37 odst. 2 Listiny). Zákon obviněnému umožňuje, aby si zvolil obhájce v trestní věci. Je třeba ovšem zdůraznit, že takto zvolený advokát může a v některých zákonem stanovených případech dokonce musí obhajobu obviněného odmítnout, tudíž není povinen ji převzít a záleží tak na jeho rozhodnutí.

⁴⁸ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 540

⁴⁹ Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, s. 63

Obhájce je oprávněn kdykoliv odmítnout obhajobu v trestní věci na základě ustanovení § 18 odst. 1 AZ, pokud nebyl podle zvláštních právních předpisů ustanoven nebo ČAK k poskytnutí právních služeb určen; § 19 zákona o advokacii tím není dotčen.

Na druhé straně ustanovení § 19 AZ taxativně uvádí případy, kdy je obhájce povinen vždy poskytnutí právních služeb odmítnout a to jestliže:

- a) v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá. I v případě, kdy v téže věci poskytl právní pomoc poškozenému.*
- b) osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o právní služby žádá, poskytl již v téže věci nebo věci související právní služby advokát, s nímž vykonává advokacii společně, nebo v případě zaměstnaného advokáta advokát, který je jeho zaměstnavatelem, anebo advokát, který je zaměstnancem stejného zaměstnavatele,*
- c) by informace, kterou má o jiném klientovi nebo o bývalém klientovi, mohla toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, neoprávněně zvýhodnit,*
- d) projednání věci se zúčastnil advokát, případně osoba advokátovi blízká,*
- e) zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, jsou v rozporu se zájmy advokáta nebo osoby advokátovi blízké.*

V praxi zpravidla advokáti zdůvodňují obviněnému, proč odmítají převzetí jeho obhajoby, ikdyž to není jejich zákonnou povinností. Obvyklým důvodem odmítnutí je pracovní vytíženost obhájce.⁵⁰

Další případ odmítnutí právní služby advokátem lze vidět v tom, když by jejím poskytnutím byly ohroženy zájmy osoby, které právní služby již poskytuje, dále i tehdy, brání-li mu v jejím řádném poskytnutí jeho zdravotní či psychický stav. (čl. 8 odst. 2, 3 4 Etického kodexu ČAK)

Odmítne-li obhájce obhajobu z důvodu složitosti kauzy nebo mu chybí potřebná specializace, nejde-li o nutnou obhajobu, doporučí obviněnému jiného advokáta, nebo pomoc ČAK, u níž si podá žádost o určení advokáta ve své věci.⁵¹

⁵⁰ Vantuch, Pavel. Odmítnutí obhajoby. *Právní rádce : Trestní právo* [online]. 2007 [cit. 2010-01-02]. Dostupný z WWW: <http://pravnicaradce.ihned.cz/c4-10077480-20421960-F00000_d-odmitnuti-obhajoby>.

⁵¹ Vantuch, Pavel. Odmítnutí obhajoby. *Právní rádce : Trestní právo* [online]. 2007 [cit. 2010-01-02]. Dostupný z WWW: <http://pravnicaradce.ihned.cz/c4-10077480-20421960-F00000_d-odmitnuti-obhajoby>.

V případech, kdy je advokát povinen nebo oprávněn právní služby odmítnout a hodlá tak učinit, provede vždy přiměřená opatření k odvrácení závažné újmy, která žadateli o právní službu bezprostředně hrozí dle čl. 8 odst. 1 Etického kodexu ČAK

Dle Etického kodexu v čl. 8 odst. 5 vykonávají-li advokáti advokacii ve sdružení, ve společnosti nebo v zahraniční společnosti, žádný z nich nepřevzme vědomě zastoupení klienta, jestliže by kterýkoli z advokátů musel právní službu takovému klientovi odmítnout, pokud by advokacii vykonával samostatně.

5.5. ZVOLENÝ OBHÁJCE

Základní právo obviněného, které mu poskytuje tr. řád v § 33 odst. 1 věta první, je právo zvolit si obhájce a radit se s ním během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. Obviněný si právě touto svobodnou volbou zaručuje obhajobu prostřednictvím nezávislého obhájce. Má – li se obviněný v průběhu trestního řízení řádně hájit, měl by využít všechny zákonem dostupné možnosti obhajoby a to i prostřednictvím právních služeb advokáta.

Nejde-li o důvody nutné obhajoby, obviněný se sám může rozhodnout, zda –li si zvolí obhájce a kdy. Může tak učinit ihned po zahájení trestního stíhání sdělením obvinění, v průběhu přípravného řízení, při seznámení s výsledky vyšetřování, před zahájením hlavního líčení nebo v jeho průběhu, po vyhlášení odsuzujícího rozsudku soudem prvního stupně, před veřejným zasedáním o odvolání či v jiné době, kdy se koná řízení dle trestního řádu.⁵²

Za obhájce je možno si zvolit kteréhokoliv advokáta dle vlastního přesvědčení a na vlastní odpovědnost. (§ 35 odst. 1 tr. řádu). Pro způsob oznámení volby advokáta nejsou zákonem stanoveny žádné formální předpoklady. V praxi obhájce předloží plnou moc OČVTŘ, že přebírá obhajobu obviněného a ten ji založí do spisu. Pokud by volbu advokáta oznamovala jiná osoba, která zvolila obhájce obviněnému, po-té je nutno posupovat dle § 59 tr. řádu a to způsobem podání.⁵³

Nevyužije – li obviněný práva zvolit si obhájce a nezvolí-li mu ho ani jeho zákonný zástupce, může mu ho zvolit oprávněná osoba vlastním jménem a na své náklady. Touto

⁵² Vantuch, P. Právo obviněného zvolit si obhájce. *Právní rádce*, 1998, č. 8, s. 33

⁵³ Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*. 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, s. 64-65

osobou je příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh a zúčastněná osoba.

Je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, mohou tak učinit tyto osoby i proti jeho vůli dle § 37 odst. 1. tr. řádu. Obviněný v jiném případě musí s volbou souhlasit.

Zákon připouští v § 37 odst.2 tr. řádu, aby si obviněný zvolil obhájce jiného, místo obhájce, který mu byl ustanoven nebo osobou k tomu oprávněnou zvolen, tzn. že má vždy přednost obhájce zvolený. Volbou nového obhájce, tak zanikají oprávnění obhájce dřívějšího. Obviněný může i ustanovenému obhájci udělit plnou moc, také naopak odvolat plnou moc dosavadnímu obhájci, jehož si sám zvolil, nebo jehož mu zvolily osoby k tomu oprávněné, a zvolit si tak obhájce jiného, či vystupovat bez obhájce, pokud nejde o případy nutné obhajoby.⁵⁴ Obviněný tedy není v rámci institutu nutné obhajoby zbaven svého základního práva volby obhájce dle vlastní vůle. Musí ovšem oznámit změnu obhájce tak, aby obhájce mohl být o úkonu vyrozuměn v zákonem stanovené lhůtě a OČVTR ode dne doručení takového oznámení vyrozuměl nově zvoleného obhájce. V opačném případě je obhájce předtím ustanovený nebo zvolený, pokud není z obhajování vyloučen, povinen obhajobu vykonávat do doby, než ji osobně převezme později zvolený obhájce. K této právní úpravě došlo novelou trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb., kdy opakovaná změna obhájce by mohla vést k maření trestního stíhání a doplnila v § 37 odst.2 tr. řádu větu druhou a třetí. Změna obhájce už tedy není důvodem pro odvolání již nařízených úkonů a je tak zajištěno provedení obhajoby.

Jiří Jelínek uvádí, že i když se v § 37 odst. 2 tr. řádu hovoří pouze o obviněném, lze mít za to, že obviněnému může zvolit obhájce také některá z oprávněných osob dle § 37 odst. 1 tr. řádu i za situace, kdy má obviněný ustanoveného právního zástupce z důvodu toho, že jde o případ nutné obhajoby. Pokud by volba obhájce prostřednictvím oprávněných osob nebyla v této situaci možná, docházelo by tak k omezení zákonného práva obviněného, zejména v situaci, kdy se obviněný nachází ve výkonu vazby.⁵⁵

⁵⁴ Jelínek, J: *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 220-221

⁵⁵ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 541

5.6. VYLOUČENÝ OBHÁJCE

„Vyloučení advokáta z obhajoby je nejtvrdějším zásahem do ústavně zaručeného práva svobody volby obhájce” (čl. 40 odst. 3 Listiny), jak uvádí Jiří Jelínek. „Musí se k němu proto přistoupit jen v závažných případech, pokud obecný zájem na řádném výkonu trestního soudnictví by v konkrétním případě bez vyloučení obhájce byl zmařen nebo vážně ohrožen.“⁵⁶ Novelou zákona č. 265/2001 Sb., s účinností k 1. 1. 2002, došlo k výrazné změně ustanovení § 35 odst. 2 a 3 a do tr. řádu bylo vloženo nové ustanovení § 37a odst. 1 a 2, které upravuje vyloučení advokáta jako zvoleného zástupce z obhajoby. Tento institut je dle mého názoru zásadní pro řádný výkon advokacie.

Z obhajoby je vyloučen advokát jako zvolený obhájce na základě taxativně uvedených důvodů uvedených v § 37a odst. 1 a 2 tr. řádu a to v případech kdy:

- a. Proti advokátovi je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby (§ 35 odst.2 tr. řádu). Zákonodárce reagoval na případy z praxe, kdy advokáti byli trestně stíháni a zároveň konali obhajobu spoluobviněných. Takový výkon obhajoby advokátem není možný od 1. 1. 2002, ani v případě, kdy trestní stíhání advokáta už neprobíhá, protože bylo zastaveno, nebo byl zproštěn obžaloby.⁵⁷
- b. V trestním řízení nemůže být obhájcem advokát, který v něm vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník (§ 35 odst.3 tr. řádu). Jde o neslučitelnost těchto postavení v celém trestním řízení, na rozdíl k od právního stavu účinného do 31. 12. 2001, kdy uvedená neslučitelnost spočívala jen v oblasti hlavního líčení a veřejného zasedání. Důvod vyloučení nenastane, pokud advokát, který má vykonávat obhajobu ve věci, nepodá například znalecký posudek, ač je vyrozuměn či předvolán k úkonům v téže trestním řízení. V pozici svědka dle § 97 a násl. tr. řádu může obhájce řádně vykonávat obhajobu, pokud se odvolá na státem uloženou mlčenlivost dle § 21 AZ a následně se uplatní zákaz výslechu dle ustanovení § 99 odst. 2 tr. řádu. Jestliže na základě těchto skutečností

⁵⁶ „Tamtéž”, s. 542

⁵⁷ Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*. 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, s. 52

nepřichází výslech obhájce jako svědka v úvahu, po-té nenastává žádná překážka ve výkonu jeho obhajoby.⁵⁸

- c. Z důvodu, že se obhájce opakovaně nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná, ani nezajistí účast svého zástupce, ačkoliv byl řádně a včas o takových úkonech vyrozuměn, je sankcí svého druhu za neodpovědný přístup obhájce. Jiří Jelínek uvádí ve svém Komentáři, že „opakované nedostavení se znamená, že obhájce se nedostaví k úkonu nejméně dvakrát“. Například zvolený obhájce, nebo jeho zástupce se dvakrát nedostaví k odročovanému hlavnímu líčení. Tento důvod vyloučení můžeme uplatnit jen v řízení před soudem, protože účast obhájce na vyšetřovacích úkonech ve stádiu přípravného řízení je jeho oprávněním, nikoli povinností.⁵⁹
- d. Obhájce vykonává obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení skutečně odporují, jsou v tzv. kolizi. Obhájce, který byl z tohoto důvodu vyloučen, nemůže v téže věci dále obhajovat žádného z obviněných, jež dříve obhajoval, ani na základě substitučního pověření jediný jiný advokát či jediný koncipient a to zejména proto, že by takto poskytovaná právní pomoc ztrácela efektivnost.⁶⁰ V praxi tento okamžik nastává po právní moci výroku usnesení dle § 37a odst. 2 tr. řádu. Již zmíněný důvod, vyloučení obhájce, navazuje na § 19 odst. 1 písm. a) AZ, který ukládá povinnost advokátovi poskytnutí právních služeb odmítnout, jestliže v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní službu jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá.

Pokud jsou zájmy obviněných v rozporu, nemůže být obhájcem advokát, ať již byl obhájcem zvolen či ustanoven. Pavel Vantuch doporučuje, aby si „advokát ještě před převzetím obhajoby dvou či více osob vyžádal od každého z obviněných, kteří jej chtějí zmocnit ke společné obhajobě, maximum dostupných relevantních informací v této fázi řízení, především usnesení o zahájení trestního stíhání, listinné důkazy, záznamy o podaném vysvětlení a též samostatné vyjádření každého ze spoluobviněných.“ Tvrdí, že

⁵⁸ Vantuch, P. Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 11-12, s. 31

⁵⁹ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 543

⁶⁰ „Tamtéž“, s. 543

kdyby obhájce převzal obhajobu dalšího obviněného, jejichž zájmy by byly v kolizi, advokát by jednal v rozporu s profesní etikou stanovenou stavovským předpisem ČAK.⁶¹

Radek Adámek však upozorňuje na nedostatečnou obecnou úpravu kolize zájmů klientů upravenou v Etickém kodexu⁶², zejména v článku 7. Předkládá navrhovaný postup obhájce a uvádí, co by měl zvážit ještě před převzetím společné obhajoby. Každý obhájce by si měl zodpovědět otázku, zda je ochoten podstoupit rizika, která jsou se společnou obhajobou neoddělitelně spojena. Jestliže advokát akceptuje všechna rizika, je třeba následně rozhodnout o její přípustnosti v konkrétní věci z pohledu zákona a stavovských předpisů. Jde-li o obhajobu na plnou moc, je nutné celou záležitost přednést dotčeným klientům a požádat je o jejich souhlas. Dle čl. 7 odst. 2 Etického kodexu ČAK poskytnutí právní služby více osobám, jejichž zájmy nejsou v rozporu, v téže věci může advokát jen se souhlasem všech těchto osob. Toto pravidlo se neuplatní, jestliže byl obhájce ustanoven soudem nebo ČAK určen. Radek Adámek má za to, že nelze brát v úvahu jiný než výslovný souhlas obviněných a to po náležitém poučení obhájce.⁶³ Toto je v rozporu s názorem Karla Čermáka, který uvádí, že souhlas klientů nemusí být výslovný a postačí jen konkludentní.⁶⁴

O vyloučení obhájce rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení soudce (§ 73a odst. 2 tr. řádu). Soud rozhoduje na návrh i bez návrhu o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce z obhajování. Rozhodnutí soudu je možno napadnout stížností, jež má odkladný účinek. Trestní řád v ustanovení § 37a odst. 3 umožňuje obviněnému a obhájci, aby se k věci vyjádřili, a ve svém rozhodnutí soud k tomuto vyjádření přihlédne. Rozhodne-li soud o vyloučení obhájce, umožní zároveň obviněnému, aby si v přiměřené lhůtě zvolil obhájce jiného; jde-li o nutnou obhajobu, postupuje podle § 38 odst. 1. tr. řádu.

Pominou-li důvody vyloučení, může pak obhájce v obhajobě pokračovat, pokud mu bude obviněným znovu udělena plná moc k obhajování.

⁶¹ Vantuch, P. Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 11-12. s. 36

⁶² Usnesení představenstva ČAK, č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České Republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁶³ Adámek, R. Společná obhajoba více obviněných. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 7-8, s. 36-41

⁶⁴ Čermák, K. Pravidla profesionální etiky advokátů a pravidla soutěže advokátů ČR–Komentář. *Bulletin advokacie*, 1996, zvláštní číslo–listopad, s. 29

5.7. USTANOVENÝ OBHÁJCE

Institut ustanoveného obhájce obviněnému zajišťuje dodržování zákonnosti a spravedlnosti v celém trestním řízení. Obhajoba obviněného ustanoveným obhájcem je charakteristická nejen svým vznikem a zánikem, ale taky způsobem úhrady nákladů spojených s obhajobou a touto právní úpravou se budu zabývat v následující kapitole.

Rozhodnutím předsedy soudu (v přípravném řízení soudce), vydaném dle ustanovení § 39 odst. 1 tr. řádu, vzniká mezi obviněným (obžalovaným) a obhájcem právní vztah, jehož předmětem je poskytnutí právní pomoci obviněnému v trestním řízení, v rozsahu uvedeném v rozhodnutí o ustanovení, namísto smlouvy o poskytnutí právní pomoci u zvoleného obhájce.⁶⁵

Jestliže obviněný nemá obhájce v případě, kdy ho musí mít (§ 36 a 36a tr. řádu), soud mu určí lhůtu ke zvolení obhájce. Pokud v této lhůtě nebude obhájce zvolen, bude mu obhájce na dobu, po které trvají důvody nutné obhajoby, neprodleně ustanoven. Nelze tedy nahradit zvoleného obhájce obhájcem ustanoveným (§ 38 odst.1 tr. řádu).

Je – li obviněných několik, ustanoví se těm, jejichž zájmy si v trestním řízení neodporují, zpravidla obhájce společný (§ 38 odst.2 tr. řádu). Trestní řád výslovně neuvádí kolizní situace mezi obviněnými a v praxi jich může být celá řada. Například situace, kdy obvinění zastávají odlišné postoje ke stíhanému skutku, které mají zásadní význam pro posouzení jejich viny.⁶⁶

Radek Adámek upozorňuje na nepřesné znění čl. 7 odst. 2 Etického kodexu ČAK, který stanoví, že poskytnout právní službu více osobám, jejichž zájmy nejsou v rozporu, v téže věci může advokát jen se souhlasem všech těchto osob, ledaže byl takto soudem ustanoven nebo ČAK určen. Tento názor vidí za nesprávný z toho důvodu, že je obecnou povinností advokáta, i ustanoveného společného obhájce, posoudit existenci střetu zájmů. Ustanovený obhájce by měl vyhodnotit rizika společné obhajoby a případně uplatnit námitku střetu zájmů, či zjevné hrozby střetu zájmům, kdykoliv má k tomu příležitost.

⁶⁵ Chalupa, L. Právní postavení ustanoveného obhájce. *Právní rádce*, 2005, č. 11, s. 25

⁶⁶ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 543

Pokud dospěje k pozitivnímu zjištění, má povinnost požádat soud o zrušení ustanovení dle § 20 odst. 1 AZ.⁶⁷

Jak objektivně postupovat při ustanovení obhájce, zákonodárce definuje v § 39 odst. 2, 3 tr. řádu. Zmíněné chybějící ustanovení byly upraveny novelami z roku 2004 a 2006, kdy tato nová úprava zejména reagovala na situaci, kdy neexistoval jednotný postup a docházelo tak k nepravdělnostem při ustanovování obhájců. Obhajobu tak vykonávali advokáti, kteří o tuto činnost neměli zájem a brali ji pouze jako nutné zlo a na druhé straně ti advokáti, kteří se trestní obhajobou specializovali neměli možnost ji poskytnout.⁶⁸ V této souvislosti je třeba uvést skutečnost, že advokát je a byl povinen ustanovení (obhajobu) přijmout. Tuto povinnost mu ukládá § 40 tr. řádu a § 18 AZ. Z důležitých důvodů může však být obhájce na svou žádost nebo na žádost obviněného povinnosti obhajování zproštěn a namísto něho ustanoven obhájce jiný. Pod pojmem důležité důvody si lze představit okolnost, kdy věc byla postoupena jinému orgánu činnému v trestním řízení, jehož sídlo je značně vzdáleno od sídla ustanoveného obhájce nebo vážné a dlouhodobé onemocnění, které brání obhájci vykonávat jeho práva a povinnosti.⁶⁹

Advokát může být zproštěn obhajoby, předsedou senátu a v přípravném řízení soudcem, i bez návrhu, ještě i z jiných důvodů, uvedených v § 37a odst. 1 nebo 2 tr. řádu nebo nevykonává - li ustanovený obhájce delší dobu obhajobu. Před rozhodnutím je umožněno obviněnému a obhájci, aby se k věci vyjádřili. Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§40a odst. 1,2 tr. řádu).

Důvodů zproštění obhajoby obhájce ex offio, na straně obviněného, se tak objevuje velká řada. V praxi je nejčastějším důvodem ztráta důvěry, kolize mezi dvěma nebo více obviněnými, které obhájce společně obhajuje, ať už na základě ustanovení či na základě plné moci, dlouhodobá nečinnost obhájce a v neposlední řadě také závažný rozpor mezi koncepcí obhajoby zastávané obhájcem a stanoviskem klienta. Například vytýkaná skutečnost obviněných, že obhájce zastupoval proti nim poškozeného, ovšem v jiném

⁶⁷ Adámek, R. Společná obhajoba více obviněných. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 7-8, s. 38-41

⁶⁸ Lněnička, J. Advokát a obhájce ve věcech trestních. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 8, s. 52

⁶⁹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 2. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 256

řízení, které nemá souvislost s projednávanou věcí, nemusí být důvodem ke zproštění obhajoby, jak se vyjadřuje ČAK. Je tedy potřeba každý případ posuzovat zvlášť a citlivě.⁷⁰

Může se objevit také situace, kdy dojde ke spojení věcí ke společnému projednávání a rozhodnutí dle § 23 tr. řádu a obviněnému byl v každé z těchto věcí ustanoven obhájce. V tomto případě předseda senátu (v přípravném řízení soudce) na základě § 39 odst. 4 tr. řádu zruší ustanovení těch obhájců, kteří byli ustanoveni později. Došlo – li k ustanovení obhájců současně, zruší se ustanovení těch obhájců, kteří byli ustanoveni v řízení o méně závažném trestném činu.

5.8. URČENÍ OBHÁJCE KOMOROU

Trestní řád zná obhajobu na základě plné moci nebo obhajobu obhájcem ustanoveným soudem. V praxi se ještě setkáváme s třetí možností obhajoby. Nemůže – li se obviněný domoci poskytnutí právních služeb, zejména pokud nepřichází v úvahu ustanovení obhájce soudem a zvolený obhájce nechce nebo nemůže převzít obhajobu obviněného, po-té je obviněný oprávněn požádat ČAK, aby mu advokáta určila. ČAK je k určení obhájce zmocněna ustanovením § 18 odst. 2 AZ a její tak svěřena veřejnoprávní pravomoc. Advokát je povinen ve smyslu citovaného ustanovení zákona, právní služby poskytnout za podmínek v určení stanovených.⁷¹ Tímto je zabezpečeno právo obviněného na obhájce v trestním řízení.

Odmítnout poskytnutí právních služeb je určený advokát oprávněn pouze na základě taxativně uvedených důvodů v § 19 AZ. Zjistí-li advokát některý z těchto důvodů až následně, je povinen požádat ČAK o určení jiného advokáta. Obhájce je dále oprávněn požádat ČAK o určení jiného advokáta v případech, kdy dojde k narušení nezbytné důvěry mezi ním a klientem nebo neposkytuje-li klient potřebnou součinnost (§ 20 odst. 1, 2 AZ). ČAK sama určení advokáta kdykoli zruší, pokud během poskytování právních služeb tímto advokátem v dané věci pominou důvody, na základě kterých byl advokát ČAK určen (§ 18 odst. 4 AZ). Právní služba může mít formu, jak jednotlivého úkonu, tak procesního zastoupení.

Vladimír Ježek zastává názor že: „samotným určením advokáta nevzniká vztah, odpovídající příkazní smlouvě dle občanského zákoníku a toto určení nenahrazuje udělení

⁷⁰ Mandák, V. K otázce zproštění obhajoby obhájce ex offio z důvodu na straně obviněného. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 8, s. 103-104

⁷¹ Jelínek, J: *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 225

plné moci klientem a neodpovídá svým charakterem ustanovení zástupce či obhájce soudem podle procesních předpisů.⁷² Určení advokáta ČAK automaticky nevzniká procesní vztah mezi advokátem a osobou, jíž byl advokát k poskytnutí právních služeb určen; ten může vzniknout až udělením plné moci určenému advokátovi, což potvrzuje ustanovení § 18 odst.2 AZ.⁷³

5.9. NÁKLADY SPOJENÉ S OBHAJOBOU

Obhajoba v trestních věcech je vnímána veřejností jako finančně velmi výnosná, zejména jde –li o obhajobu „ex offo“, ale opak je pravdou. V několika odborných člancích, zejména Bulletinu advokacie, autoři příspěvků diskutují nad tématem výše odměny a náhradě hotových výdajů obhájci a snaží se tento fenomén lukrativní záležitosti uvést na pravou míru.

Obhájci tedy náleží odměna dle advokátního tarifu za úkony právní služby, kterými jsou: převzetí a příprava zastoupení nebo obhajoby na základě smlouvy o poskytnutí právních služeb, právní porada s klientem, písemné podání u soudu nebo jinému orgánu týkající se věci samé, sepsání listiny o právním úkonu, účast při vyšetřovacích úkonech v přípravném řízení, a to každé započaté dvě hodiny, sepsání právního rozboru věci a další. Ovšem je třeba zdůraznit, že k těmto úkonům je nutná příprava, za kterou obhájce nedostane zapláceno, neboť nejde o zpoplatněný úkon dle advokátního tarifu. Čas strávený přípravou obhajoby, čekání na svědky je tak ohodnocen v rámci jiných tarifních úkonů.⁷⁴

Stát nese náklady nutné k provedení trestního řízení, včetně řízení vykonávacího a také náklady na nutnou obhajobu, které obviněnému vznikly v důsledku podání stížnosti pro porušení zákona. Nenese však vlastní náklady obviněného, ani vydání způsobená zvolením obhájce a zmocněnce, jak uvádí trestní řád v § 151 odst.1.

Obhájce, který byl obviněnému ustanoven a vykonává tak obhajobu obviněného, má vůči státu nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů, podle zvláštního předpisu,

⁷² Ježek, V. Právní povaha určení advokáta podle § 18 odst. 2 zákona o advokacii. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 8, s. 10-13

⁷³ Sdělení představenstva České advokátní komory k výkladu ustanovení § 18 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, v případě určení advokáta k poskytování právních služeb, spočívajících v zastupování v řízení o ústavní stížnosti zahájeném před Ústavním soudem, *Bulletin advokacie* č. 7-8/2005. s. 77-78

⁷⁴ Dresslerová, S. Obhájce ex offo – zlatý důl? *Bulletin advokacie*, 2000, č. 9, s. 89-91

jímž je advokátní tarif.⁷⁵ Nárok je třeba uplatnit do prekluzivní doby jednoho roku ode dne, kdy se obhájce dozvěděl, že povinnost obhajovat skončila, jinak nárok zaniká. Tato lhůta byla zavedena novelou z roku 2001.

O výši odměny a náhradě hotových výdajů rozhodne usnesením na návrh obhájce OČVTŘ, který vedl řízení v době, kdy obhájci povinnost obhajovat skončila, a to bez zbytečného odkladu, nejpozději do dvou měsíců od podání návrhu dle § 151 odst. 3 tr. řádu. V řízení před soudem, rozhodne předseda senátu soudu prvního stupně a nepřihlíží k plnění, které obviněný či jeho rodinní příslušníci poskytli ustanovenému obhájci, v souvislosti s poskytováním právních služeb, ale bez právního důvodu. Předseda senátu může pověřit vyššího soudního úředníka k rozhodování o výši odměny a náhradě hotových výdajů.⁷⁶ Proti rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Není neobvyklé, že obhájce dostane zapláceno za poskytnutí právních služeb až po roce od vyúčtování soudem.

Na návrh obhájce může OČVTŘ přijmout opatření, aby obhájci byla poskytnuta ještě před skončením trestního stíhání přiměřená záloha na odměnu a náhradu hotových výdajů, jestliže je to odůvodněno dobou trvání trestního stíhání nebo jinými závažnými důvody dle § 151 odst. 3 tr. řádu. Odměnu a náhradu hotových výdajů je třeba uhradit bez zbytečného odkladu po jejich přiznání, nejpozději do 30 dnů, jak stanoví tr. řád v § 151 odst. 5.

Při sjednávání smluvní odměny, mezi advokátem a klientem, je obhájce povinen klientovi poskytnout pravdivé informace o očekávaném rozsahu svých výkonů a na jeho žádost i úplné vysvětlení o výši mimosmluvní odměny v dané věci. Smluvní odměna musí být přiměřená. Nesmí být ve zřejmém nepoměru k hodnotě a složitosti věci. Co je přiměřené a není se rozhodne zejména na základě vyjednávacích možností a schopností advokáta a klienta, na pověsti a znalostech advokáta, časových požadavků klienta k vyřízení věci, obtížnosti kauzy a další (čl. 10 odst. 1,2,3 Etického kodexu ČAK).

Advokát se vždy snaží o finančně nejefektivnější řešení sporu, jež mu ukládá Etický kodex ČAK v čl. 10 odst. 8. Klientovi podle okolností případu ve vhodném

⁷⁵ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁶ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 693

okamžiku doporučí pokus o mimosoudní řešení nebo řešení v rámci rozhodčího řízení. Dále je také povinen informovat klienta o jeho případném nároku na bezplatnou právní pomoc podle zvláštního zákona.

6. PRÁVA A POVINNOSTI OBHÁJCE

Jak bylo již výše zmíněno, obhájce v trestním řízení může být výhradně pouze advokát (§ 35 odst. 1 tr. řádu). Advokátovi pověřeného trestní obhajobou jsou uloženy různorodé práva a povinnosti, upravené v zákoně o trestním řízení soudním č. 141/1961 Sb., zejména v § 41, zákoně o advokacii č. 85/1996 Sb., Etickém kodexu ČAK, občanském zákoníku č. 40/1964 Sb., a to ve znění pozdějších předpisů. Obhájce jedná dle pokynů svého klienta (§ 16 AZ). Nezáleží na tom, zda jde o obhájce ustanoveného státem (v případě nutné obhajoby) nebo o zvoleného obhájce. Jejich práva a povinnosti zůstávají stejné, ovšem jsou zde i výjimky. Tyto práva a povinnosti ovlivňují zásadně vztah mezi obhájcem a klientem a advokát by měl mít vždy na paměti zájem klienta.

6.1. POVINNOSTI OBHÁJCE DLE TŘ

Povinností obhájce je poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc, účelně využívat k hájení jeho zájmů prostředků a způsobů obhajoby uvedených v zákoně, zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívat ke správnému objasnění a rozhodnutí věci (§ 41 odst. 1 tr. řádu). Tuto povinnost je potřeba chápat tak, že obhájce vykoná obhajobu tehdy, kdy to uzná za vhodné a také z hlediska jeho taktiky a jen tehdy svědčí – li to ve prospěch klienta. Není povinen vysvětlovat, proč volil onen zvolený postup. Dle Václava Mandáka se pojem „včas“ vykládá tak, že: „se jedná o okamžik vhodný z pohledu účinné obhajoby, to je aby byl zajištěn pro obviněného optimální výsledek.“⁷⁷

Obhájce je povinen jednat dle svých schopností a znalostí, přičemž se od pokynů obviněného může odchýlit jen tehdy, je-li to nezbytné v zájmu obviněného a nemůže-li včas obdržet jeho souhlas. Analogii této povinnosti najdeme upravenou v příkazní smlouvě § 725 OZ.⁷⁸

6.2. POVINNOSTI OBHÁJCE DLE ZÁKONA O ADVOKACII A STAVOVSKÝCH PŘEDPISŮ

Ustanovení § 17 AZ ukládá advokátovi povinnost postupovat při výkonu advokacie tak, aby nesnižoval důstojnost advokátního stavu; za tím účelem je zejména povinen dodržovat pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže. Pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže stanoví stavovský předpis.

⁷⁷ Mandák, V. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 35

⁷⁸ Chalupa, L. Právní postavení ustanoveného obhájce. *Právní rádce*, 2005, č. 11, s. 25

V této souvislosti bych chtěla reagovat na článek, který se objevil v mediích, kdy obhájce XY požádal o vyškrtnutí ze seznamu advokátů ČAK. Sama Komora s obhájcem v této kauze zahájila kárné řízení. Jeden z důvodů byl například ten, že obhájce poskytoval rozhovory a v nich se od obhajoby klienta zcela distancoval. Obhájce obhajoval klienta ve věci vraždy devítiletého chlapce, o němž během trestního řízení prohlásil, že by zasloužil trest smrti za to, co udělal. Dle tisku prohlásil: „V případě, kdyby existoval trest smrti, tak věřím, že dostane trest smrti. To je můj názor," říkal obhájce klienta před vyhlášením rozsudku ve věci. Klientu byl uložen soudem trest odnětí svobody na doživotí.⁷⁹ Takový to postup advokáta mě velmi překvapil, protože se domnívám, že advokát vždy musí hájit zájmy klienta i v situaci, kdy jeho skutek, jenž spáchal, se může široké veřejnosti jevit jako nepřijatelný, nicméně advokát se od takových to osobních emocionálních a projevů musí zásadně distancovat.

Advokát je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Pokyny klienta však není vázán, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpisem; o tom je advokát povinen klienta přiměřeně poučit dle § 16 odst. 1 AZ. Ustanovení čl. 6 odst. 1 Etického kodexu ČAK stanoví přednost oprávněných zájmů klienta před vlastními zájmy advokáta i před jeho ohledem na advokáty jiné. Právy a oprávněnými zájmy klienta lze rozumět vše týkající se právní služby, například právo na poskytování právních porad a na zastupování před soudy a jinými orgány.⁸⁰

Při výkonu advokacie je advokát povinen jednat čestně a svědomitě; je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné (§ 16 odst. 2 AZ). S tím souvisí povinnost advokáta, která je uvedena v Etickém kodexu ČAK v čl. 8, kde se uvádí, že ve věci v níž nemá dostatek zkušeností nebo speciálních znalostí, odmítne advokát poskytnutí právní služby, ledaže žadatel po vysvětlení souhlasí, aby právní služba byla poskytnuta; v takovém případě advokát zpravidla postupuje ve spolupráci s jiným advokátem či odborníkem. To se nevztahuje na věci, v nichž byl advokát ustanoven soudem nebo určen ČAK.

⁷⁹ Obhájce vraha Nováka se nechal vyškrtnout ze seznamu advokátů. *Novinky.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-01-10]. Pondělí 8. února 2010. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/krimi/191561-obhajce-vraha-novaka-se-nechal-vyskrtnout-ze-seznamu-advokatu.html>>.

⁸⁰ Jančarová, M. Práva a povinnosti ve vztahu advokáta a klienta. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 10, s. 45

Nově je v zákonu o advokacii vloženo ustanovení § 17a odst. 1, 2, kde se ukládá povinnost advokátovi používat stavovský oděv v trestním řízení před soudem, v řízení před Nejvyšším soudem, Nejvyšším správním soudem a Ústavním soudem. Vzhled tohoto oděvu stanoví ČAK. Přikláním se k názoru advokátů, že nošení stavovského oděvu (taláru) a jeho neustálého přenášení, oblékání a dalších komplikací, je v nevýhodné protiváze vůči zdůrazňovanému důvodu pro, kterým je zvýšení důstojného postavení obhájce a zdůraznění rovnosti stran před soudem. Chápu, že tato myšlenka má i estetické důvody, když si představíme britské advokáty či soudní síně, ovšem je zde nutno připomenout, že zázemí českých soudů dosud neumožňuje odkládání osobních věcí advokátů - obhájců, nýbrž tak talárů. Vyčlenit a zabezpečit místnosti pro odkládání talárů považuji za problematické s ohledem na nedostatečné prostory soudů.

Advokát je dále povinen vést přiměřenou dokumentaci o poskytování právních služeb dle § 25 AZ. Druhý odstavec předem zmíněného paragrafu uvádí, že se nejedná o dokumentaci ohledně hospodaření s finančními prostředky advokátní kanceláře. Pod tuto povinnost můžeme zařadit například vedení dokumentace ve vztahu ke klientovi, to je vedení spisu. Tato povinnost slouží nejen z hlediska zájmu klienta, ale i ochrany advokáta.⁸¹ V článku 9 Etického kodexu ČAK je upravena povinnost obhájce předat po ukončení právního vztahu klientovi veškeré písemnosti, které v průběhu poskytování právní služby obdržel od klienta. Popřípadě které z projednávání věci vznikly a to na žádost klienta a bez zbytečného odkladu. Splněním této povinnosti nesmí být podmiňováno zaplacením požadované odměny nebo výloh. Písemnosti tedy nelze použít k zajištění advokátovy pohledávky. Zaplacení dohodnuté ceny je advokát oprávněn vymáhat jinými zákonnými prostředky, nikoli však zadržením dokladů.⁸²

Obhájce musí být pojištěn pro případ odpovědnosti za škodu klientovi, kterou mu způsobil v souvislosti s výkonem advokacie, dle § 24 odst. 1. AZ. Tuto povinnost má i tehdy, byla – li škoda způsobena jeho zástupcem či jiným jeho zaměstnancem.

Informační povinnost advokáta vůči klientovi je zakotvena v ustanovení čl. 9 odst. 1 Etického kodexu ČAK. Jde o informace o postupu vyřizování věcí klienta a poskytnutí včasného vysvětlení a podkladů potřebných pro uvážení dalších příkazů. Analogie této

⁸¹ Jančarová, M. Práva a povinnosti ve vztahu advokáta a klienta. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 10, s. 49,50

⁸² „Tamtéž“, s. 53

povinnosti obhájce, informovat klienta na jeho žádost o postupu obhajoby, je upravena v ustanovení § 727 občanského zákoníku.

6.3. POVINNOST MLČENLIVOSTI ADVOKÁTA

Veškerá činnost obhájce v trestním řízení musí být vedena ku prospěchu obviněného, a z toho důvodu považujeme povinnost mlčenlivosti za jednu z nejdůležitějších povinností obhájce při poskytování právních služeb. Porušením této povinnosti, dle okolností, je advokát kárně odpovědný za kárné provinění. Proto této úpravě věnuji zvláštní podkapitolu.

Povinnost mlčenlivosti advokáta, advokátních koncipientů a dalších osob vymezených v zákoně je zakotvena zejména v § 21 a § 39, ale také v § 5 odst. 1 písm. j) AZ. Tento institut je dále upraven v Etickém kodexu (čl. 6 odst. 4, čl. 12 odst. 3, čl. 14 odst. 2 a 3 a čl. 15 odst. 8), v ustanovení § 99 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

K přiblížení pojmu mlčenlivosti použiji výstižnou definici Markéty Zachové. „Jedná o právní institut, jehož podstatou je povinnost (fyzické) osoby zachovávat při soukromém i úředním styku specifická pravidla jednání, která zaručí ochranu konkrétních informací a údajů, vztahujících se k určité (fyzické nebo právnické) osobě, jimiž taková osoba disponuje z titulu výkonu své profesní činnosti, ať již v rámci pracovněprávního vztahu (například zaměstnanec banky) či výkonu nezávislé činnosti (například advokát).“⁸³

Povinností advokáta není pouze nevyzradit informace, které mu byly svěřeny ze strany klienta v souvislosti s poskytováním právních služeb, ale nesmí je použít ani ve svůj vlastní prospěch nebo dokonce ve prospěch třetích osob.⁸⁴

Advokát je za zákona povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl při výkonu obhajoby (§21 odst. 1 AZ) a této povinnosti je může zprostit pouze klient a po jeho smrti či zániku jeho právní nástupce. Z dikce zákona lze vyvodit, že se může jednat jak o skutečnosti právní či osobní povahy týkající se osoby klienta či jeho věci. Povinnost mlčenlivosti se však na druhou stranu nevztahuje na skutečnosti, o nichž se advokát dozví jinak než v souvislosti s poskytováním právních služeb. V zásadě se povinnost mlčenlivosti vztahuje i na skutečnosti, které jsou veřejně známy (například ze

⁸³ Zachová, M. Povinnost mlčenlivosti (nejen) advokáta. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 4, s. 24-25

⁸⁴ Zakotveno výslovně v ust. čl. 6 odst. 4 Etického kodexu ČAK

sdělovacích prostředků); chráněným zájmem klienta v tomto případě může být zájem na tom, aby se již zveřejněná skutečnost dále nešířila.⁸⁵

Zákonodárce stanoví podmínky zproštění povinnosti mlčenlivosti advokáta klientem, právním zástupcem, kterými jsou: písemná forma a projev vůle zproštění, které musí být adresováno advokátovi (§ 21 odst. 2 AZ), jako jednostranný úkon klienta v dvoustranném právním vztahu. V řízení před soudem, tak lze učinit i ústně do protokolu. Jen tehdy lze hovořit o úkonu právně účinném, který advokáta zavazuje v rozsahu, v jakém byl povinnosti zproštěn, nikoliv tedy prohlášením jen vůči třetí osobě. Advokát není vázán projevem vůle zproštění ani tehdy, je – li z okolností případů zřejmé, že ho klient či právní nástupce této povinnosti zprostil pod nátlakem nebo v tísní (§ 21 odst. 2 AZ).⁸⁶

Povinnost mlčenlivosti vzniká okamžikem, kdy se advokát dozvěděl skutečnost, jež je předmětem mlčenlivosti a zaniká pouze zproštěním mlčenlivosti ze strany klienta (popř. právního nástupce klienta). Zajímavostí je, že tato povinnost trvá i po vyškrtnutí ze seznamu advokátů (§ 21 odst. 8 AZ).⁸⁷

OČVŘ je oprávněn předvolat obhájce jako svědka v trestní věci a obhájce je povinen se dostavit dle ustanovení §97 tr. řádu. Po – té se postupuje dle § 101 odst. 1 tr. řádu, kdy má OČVŘ povinnost zjistit poměr svědka k obviněnému. Pokud by byl obhájce vyslýchán ve vztahu ke skutečnostem, které mu sdělil obviněný jako svému obhájci, je povinen zachovat mlčenlivost dle § 21 AZ. Ovšem pokud byl této povinnosti řádně zproštěn klientem, nic mu nebrání, aby ve věci pravdivě vypovídal (§ 99 odst. 2 tr. řádu).

V některých případech zákon dokonce ukládá povinnost utajované informace sdělit příslušnému orgánu. Advokát tak má zvláštní povinnost, s účinností od 1. 9. 2004, oznamovat podezřelé obchody svého klienta. Jde o výjimku z principu mlčenlivosti advokáta. Tuto povinnost stanovila novela zákona č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti, provedená zákonem č. 284/2004 Sb., který také stanoví podrobnosti.⁸⁸ Povinnost mlčenlivosti nezbavuje advokáta povinnosti překazit

⁸⁵ Zachová, M. Povinnost mlčenlivosti (nejen) advokáta. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 4, s. 31

⁸⁶ Mandák, V. Je projev zproštění povinnosti mlčenlivosti advokáta, adresovaný klientem třetí osobě, účinný? *Bulletin advokacie*, 1998, č. 10, s. 47-48

⁸⁷ Zachová, M. Povinnost mlčenlivosti (nejen) advokáta. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 4, s. 35

⁸⁸ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 546

spáchání trestného činu dle §367 trestního zákona⁸⁹, za tento čin je odpovědný. Naproti tomu se na obhájce nevztahuje skutková podstata neoznámení trestného činu dle §368 odst. 3 trestního zákona v souvislosti s výkonem advokacie či právní praxe.

6.4. PRÁVA OBHÁJCE

Rozsah oprávnění obhájce a obviněného není identický. Například užší oprávnění má obhájce při poskytování právní pomoci, kdy je vázán pouze k osobě obviněného. Více práv než obviněný má obhájce z hlediska účasti při vyšetřovacích úkonech dle §165 tr. řádu.⁹⁰ Až do konce roku 1993 nemohl být obviněný vůbec přítomen vyšetřovacím úkonům, ovšem dle současné právní úpravy obviněný se těchto úkonů může zúčastnit jen se souhlasem policejního orgánu.⁹¹

K základním právům obhájce patří (§ 41 odst. 2 až 6 tr. řádu):

- a. *Činit za obviněného návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky, již za přípravného řízení.*
- b. *Nahlížet do spisů a dle § 65 tr. řádu, činit si z nich poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Tato práva mu však mohou být v přípravném řízení ze závažných důvodů odepřena (§ 65 odst.2 tr. řádu)*
- c. *Účastnit se vyšetřovacích úkonů (§161 – 170 tr. řádu). Zejména má právo klást otázky vyslychaným osobám, a to v přípravném řízení (§ 165 odst. 2), v hlavním líčení (§ 215 odst. 1) a i ve veřejném zasedání (§ 235 odst. 2 tr. řádu).*
- d. *Rozmlouvat s obviněným, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody bez přítomnosti třetí osoby, v rozsahu stanoveném v § 33 odst. 1. tr. řádu, se zadrženým podezřelým (§ 76 odst. 6 tr. řádu), i s podezřelým ve zkráceném přípravném řízení (§179b odst.2 tr. řádu).*
- e. *Zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit obviněný.*
- f. *Vyžádat si předem kopii nebo průpis protokolu o každém úkonu trestního řízení, ve všech stádiích trestního řízení (§55 tr. řádu), přitom nezáleží, zda se jednotlivých úkonů účastní či nikoliv. OČVTR vyjmenované v § 12 odst. 1 tr. řádu jsou povinny mu vyhovět; odmítnout mohou jen tehdy, když to není z technických důvodů možné. Náklady s tím spojené je povinen vůči státu uhradit. Obhájce se výše*

⁸⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., ve znění zákona č. 306/2009 Sb. trestní zákoník

⁹⁰ Mandák, V. Meze trestní obhajoby–nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 36

⁹¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Kurs trestního práva, Trestní právo procesní*. 2. přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, s. 258

zmíněným postupem připravuje na obhajobu svého klienta, neboť má zákonnou možnost mít ve svém obhajovacím spisu všechny dokumenty, které považuje za potřebné z hlediska obhajoby.⁹²

Dále má obhájce *právo vyhledat si potenciální svědky, sjednat si s nimi schůzku* a tu zaznamenat s přiloženým podpisem daného svědka. V praxi OČVTŘ zpravidla obhájcem navržený výslech svědka neodmítnou. Jestliže jde o výpověď svědka, který ji odmítá učinit, obhájce má oprávnění požádat v přípravném řízení vyšetřovatele, v hlavním líčení soud o předvolání předmětného svědka. Další postup už záleží na úvaze těchto orgánů, zda navržený důkaz provedou či odmítnou.⁹³ (Tomuto oprávnění se věnuji dale v kapitole 8.1.3.)

Obhájce může *vykonávat oprávnění uvedená v odstavcích 2 a 3 též proti vůli obviněného*, tehdy je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena (dle § 41 odst 4 tr. řádu). Odstavec pátý výše uvedeného § 41 upravuje postup obhájce při zániku jeho zmocnění, nebylo-li při jeho zvolení nebo ustanovení vymezeno jinak. Toto zmocnění zaniká při skončení trestního stíhání. I když zmocnění takto zaniklo, je obhájce *oprávněn podat za obžalovaného ještě dovolání a zúčastnit se řízení o dovolání u Nejvyššího soudu, dále podat žádost o milost a o odklad výkonu trestu*.

Advokát je pak v souladu s ustanovením § 20 odst. 2 AZ dále oprávněn smlouvu o poskytování právních služeb vypovědět s tím, že byla narušena nezbytná důvěra mezi ním a klientem, popřípadě že klient neposkytuje potřebnou součinnost. V této souvislosti připomeňme čl. 6 odst. 3 Etického kodexu ČAK, který zakazuje advokátovi ověřovat pravdivost nebo úplnost skutkových informací poskytnutých mu klientem, z čehož vyplývá, že klient je povinen svého advokáta informovat pravdivě a úplně. Má-li advokát důvodné pochybnosti o těchto informacích, je povinen svého klienta poučit o možných právních důsledcích. Z výše uvedeného lze odvodit právo obhájce na informace ze strany klienta.⁹⁴

⁹² Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Kurs trestního práva, Trestní právo procesní*. 2. přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, s 259

⁹³ Jurčík, R. K některým oprávněním obhájce v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, s. 47-48

⁹⁴ Jančarová, M. Práva a povinnosti ve vztahu advokáta a klienta. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 10, s. 53-44

7. PRÁVO OBVINĚNÉHO NA OBHAJOBU

Rozsah práv a samozřejmě povinností obhájce při poskytování právní pomoci, se odvozují od postavení obviněného. Nutno v této souvislosti připomenout, že smyslem obhajoby je ochrana zájmů obviněného v celém trestním řízení, tudíž postavení obviněného hraje důležitou roli. Trestní řád ve své úpravě rozumí obviněným též obžalovaného a odsouzeného, pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného, jak se uvádí v § 12 odst. 7 tr. řádu.

Obviněný je jedním z hlavních subjektů trestního řízení a je i procesní stranou v jednání před soudem (§ 12 odst. 6 tr. řádu). Jedná vlastním jménem, má vliv na průběh řízení a zákon mu dává k uskutečnění určitá procesní práva a povinnosti. Ustanovení § 32 tr. řádu výslovně uvádí, koho lze za obviněného považovat. Označuje tak: „toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu a lze proti němu použít prostředků daných tímto zákonem teprve tehdy, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání čili sděleno obvinění.“

Právo obviněného na obhajobu musí být zabezpečeno příslušnými právními předpisy. Je tak zaručeno Listinou v čl. 40 odst. 3, kdy obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnosti k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Dále toto právo je obsaženo v jedné ze základních zásad trestního řízení, v zásadě zajištění práva obhajovaného na obhajobu v trestním řádu v § 2 odst. 13. Základní práva obviněného se vymezují v § 33 odst. 1 tr. řádu.

Mimořádně důležitým obhajovacím právem obviněného dle § 33 odst. 1 tr. řádu je právo zvolit si obhájce a radit se s ním i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. S obhájcem se však v průběhu svého výslechu nemůže radit o tom, jak odpovědět na již položenou otázku. Dále obviněný může žádat, aby byl vyslýchán za účasti svého obhájce a aby se obhájce účastnil i jiných úkonů přípravného řízení. Je – li obviněný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, může mluvit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby. Takovéto rozmluvě nesmí být nikdo přítomen a je vyloučena i sluchová přítomnost kteréhokoliv OČVTŘ, či dozorce vězeňské služby. Obviněnému se tak garantuje právo na obhajobu s tím, že závisí na něm, jak ho využije.⁹⁵

⁹⁵ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Kurs trestního práva, Trestní právo procesní*. 2. přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, s. 244

Má-li se obviněný vhodně a řádně hájit v trestním řízení, potřebuje mít dostatečnou znalost práva, zejména trestního. Pokud uzná, že tuto znalost nemá, může využít právních služeb advokáta. Obviněný má tedy právo na svobodnou volbu obhájce i na jeho účinnou pomoc, jak je uvedeno výše. Novela trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb. rozšířila případy možného vyloučení obhájce, čímž zasáhla do tohoto práva obviněného.⁹⁶

Každý občan, jemuž bylo sděleno obvinění, by měl důkladně zvážit, zda se bude hájit sám, nebo si zvolí obhájce. Obviněnému k tomuto rozhodnutí může pomoci porada s advokátem o trestním stíhání. Pokud osobě nebylo sděleno obvinění, nemůže žádat obhájce o převzetí jeho obhajoby v dosud neexistující trestní věci, s výjimkou postupu u zadržené osoby dle § 76 odst. 6 tr. řádu. Advokát takové osobě může poskytnout tzv. drobnou právní pomoc ve formě porady a zhodnocení jeho postavení v případě trestního stíhání. Zde se zdůrazňuje úloha advokáta před zahájením trestního stíhání ve vztahu k občanovi.⁹⁷

Je třeba zdůraznit v tomto ohledu, že jsou zde případy nutné obhajoby, kdy obviněný musí mít obhájce v trestním řízení a to i tehdy, pokud by právní zastoupení výslovně odmítal, anebo si nechtěl žádného obhájce sám zvolit. Tudíž právo na obhajobu, mít obhájce, můžeme vnímat i jako zákonnou povinnost. V této souvislosti se Vrchní soud v Praze vyjádřil k otázce, od kterého časového okamžiku má obviněný v trestním řízení obhájce. Uvedl, že: „obviněný má obhájce v momentě, kdy je mu v souladu s § 39 tr. řádu soudem ustanoven a obviněný, tak i obhájce jsou o tomto ustanovení řádně uvědoměni.“ Teprve po - té může obviněný využít oprávnění, který mu přiznává § 33 odst. 1 tr. řádu.⁹⁸

Důvody obviněného ke zvolení si obhájce je samozřejmě spousta. Jak jsem již zmínila, obhájce posiluje postavení obviněného v trestním řízení a odstraňuje tak jeho znevýhodnění ve znalosti práva. V praxi se stává, že vlastní aktivita obviněného při obhajobě přináší opačný efekt, než který očekával. Pavel Vantuch připomíná, že i obviněný, který je sám advokátem, není schopen se sám kvalitně obhajovat. Zejména proto, že k vlastní obhajobě může přistupovat příliš emotivně a subjektivně.⁹⁹

⁹⁶ Mandák, V. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 31

⁹⁷ Vantuch, P. Právo obviněného zvolit si obhájce. *Právní rádce*, 1998, č. 8, s. 36-37

⁹⁸ Jelínek, J. Obviněný a jeho právo na obhajobu (nad jedním rozhodnutím). *Bulletin advokacie*, 1999, č. 2, s. 42-44

⁹⁹ Vantuch, P. Právo obviněného zvolit si obhájce. *Právní rádce*, 1998, č. 8, s. 32-33

8. OBHAJOBA OBHÁJCE V JEDNOTLIVÝCH STÁDIÍCH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

S významem obhajoby prostřednictvím obhájce v trestním řízení, položme si otázku, kdy je nejlepší, aby si obviněný zvolil obhájce a v jakém stádiu trestního řízení je to zapotřebí či nejvýhodnější a kdy už je učiněna volba pozdě? Racionální odpověď či návod na postup asi nenajdeme v žádné publikaci a advokát nám odpoví na tuto otázku hlavně ze své zkušenosti z praxe. Nemusím připomínat, že kromě několika případů, kdy zastoupení obhájcem je nutností, obhájce poskytuje právní služby těm, kteří si o ní požádají v souvislosti s právem zvolit si nestranného a nezávislého obhájce v řízení v trestní věci.

8.1. OBHAJOBA OBHÁJCE V PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ

Přípravné řízení můžeme dle právní úpravy trestního řádu lišit do dvou časových úseků, jimiž jsou:

- a. Postup před zahájením trestního stíhání § 158 - 159b tr. řádu
- b. Zahájení trestního stíhání, tzv. vyšetřování a zkrácené přípravné řízení § 160 – 179h tr. řádu

Přípravné řízení je neveřejné z důvodů toho, že by předčasné zveřejnění jednotlivých výsledků řízení mohlo zmařit či ztěžovat další jeho provádění. Výjimkou ze zásady neveřejnosti je procesní nárok obhájce, být přítomen při vybraných vyšetřovacích úkonech.¹⁰⁰

8.1.1. PŘED ZAHÁJENÍM TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

Při podání vysvětlení má každá osoba právo na právní pomoc advokáta a OČVTŘ jí to musí umožnit. Toto oprávnění vychází z čl. 37 odst. 2 Listiny, který uvádí, že každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení; to neplatí, jestliže provedení úkonu nelze odložit a vyznění zákonného zástupce nelze zajistit (§ 158 odst. 4 tr. řádu). O obsahu vysvětlení se sepíše úřední záznam, který se zakládá do příslušného spisu. Nestanoví - li zákon jinak, úřední záznam nelze v řízení před soudem použít jako důkaz. Vnímáme ho pouze jako

¹⁰⁰ Srov. § 165 odst. 2, § 164 odst. 1, § 158 odst. 4 tr. řádu.

zdroj důkazu, tj. podnět k tomu, aby byl určitý důkaz proveden. Je-li ten, kdo podal vysvětlení, později vyslýchán jako svědek nebo jako obviněný, nemůže mu být záznam přečten, nebo jinak konstatován jeho obsah dle § 158 odst. 5 tr. řádu.

Novely trestního řádu z roku 1990 a 1991 umožňují zadržené osobě důsledněji realizovat právo na obhajobu. Dávají možnost zadržené osobě zvolit si obhájce, který má právo dle § 76 odst. 6 tr. řádu být přítomen u výslechu zadrženého. Ten může hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby a radit se s ním již v průběhu zadržení. Zadržená osoba má právo si zvolit obhájce, ale nemá už nárok na jeho ustanovení. V praxi dojde k tomu, že pokud si zadržená osoba nezvolí obhájce, či se zvolený obhájce nedostaví k výslechu, vyslechne policejní orgán zadrženého bez přítomnosti obhájce.¹⁰¹ Je třeba zdůraznit, že porada zadrženého s obhájcem a obhájcová přítomnost při výslechu zadrženého mohou přispět k objasnění skutečností ve prospěch obviněného či k rozptýlení podezření. Vzhledem k tomu je ustanovení § 76 odst. 6 tr. řádu mimořádným přínosem pro obhajobu zadrženého podezřelého.¹⁰²

8.1.2. ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

Právní úpravu účasti obviněného a obhájce ve vyšetřování najdeme především v ustanovení § 165 tr. řádu. Účast obhájce v této fázi trestního řízení je velmi důležitá a odráží se pak v efektivitě obhajoby obviněného. Jak uvádí Dagmar Císařová ve svém článku, účast obhájce ve vyšetřovacích úkonech je vnímána jako možnost obhájce „postupně, již v nejranějším stádiu trestního řízení, pronikat do skutkových okolností případu a možnost včas a v zájmu účinné obhajoby podávat ať již návrhy na provedení dalších důkazů nebo skutkové či právní rozборы.“¹⁰³

Policejní orgán může připustit účast obviněného na vyšetřovacích úkonech a umožnit mu klást otázky vyslýcháným svědkům. Zejména se tak postupuje, jestliže obviněný nemá obhájce dle § 165 odst. 1 tr. řádu. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že obviněný nemá procesní nárok na účast při vyšetřovacích úkonech. Pokud ovšem existuje předpoklad, že daného svědka nebudeme moci vyslýchat v hlavním líčení, musí být

¹⁰¹ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 601

¹⁰² Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, s. 25

¹⁰³ Císařová, D: Odepření účasti obhájce při vyšetřovacích úkonech, *Právník*, s. 427

obhajobě poskytnuta možnost výslechu svědka již v přípravném řízení.¹⁰⁴ Protokol o výpovědi svědka, který v hlavním líčení využil svého práva odepřít výpověď podle § 100 tr. řádu, je možno číst jen za předpokladu, byl – li výslech proveden způsobem odpovídajícím ustanovením tohoto zákona a obviněný nebo obhájce měl totožnost se tohoto výslechu zúčastnit (211 odst. 4 tr. řádu).

Obhájce je již od zahájení trestního stíhání oprávněn (§ 165 odst. 2 tr. řádu) být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. Na rozdíl od obviněného má na tuto účast při vyšetřovacích úkonech procesní nárok a nelze ji vyloučit, jediné s výjimkou neodkladných úkonů, kdy vykonání daného úkonu nesnese odkladu a obhájce tak nemůže být včas vyrozuměn. Přítomnost obhájce nám tak zaručí určitou kontrolu nad postupem policejního orgánu či vyšetřovatele. Jsem toho názoru, že úkolem obhájce zvoleného či ustanoveného by mělo být také zkoumání podmínek, náležitostí či postupů za kterých bylo trestní stíhání v dané kauze zahájeno.

Obhájce je dále oprávněn obviněnému i jiným vyslýchaným klást otázky, avšak teprve tehdy, až orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může vznášet advokát kdykoliv v jeho průběhu. Toto oprávnění zakotvila novela trestního řádu z roku 2001. Účastni-li se obhájce výslechu svědka, jehož totožnost má být z důvodů uvedených v § 55 odst. 2 utajena, je policejní orgán povinen přijmout opatření, která znemožňují obhájci zjistit skutečnou totožnost svědka (§ 165 odst. 2 tr. řádu).

Oznámí-li obhájce policejnímu orgánu, že se chce účastnit vyšetřovacího úkonu uvedeného v odstavci 2, nebo spočívá-li úkon ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď, je policejní orgán povinen včas obhájci sdělit, o jaký druh úkonu se jedná, dobu a místo jeho konání, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce nelze zajistit, tento postup výslovně upravuje zákon v § 165 odst. 3 tr. řádu. Spočívá-li úkon ve výslechu osoby, policejní orgán obhájci sdělí i údaje, podle nichž lze takovou osobu ztotožnit. Nelze-li tyto údaje předem určit, musí být ze sdělení zřejmé, k čemu má tato

¹⁰⁴ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 723

osoba vypovídat. Neuvedení výše zmíněných údajů je podstatnou vadou přípravného řízení. Sdělení o výsledku svědka, jehož totožnost má být z důvodů uvedených v § 55 odst. 2 tr. řádu utajena, nesmí obsahovat údaje, podle nichž by bylo možné zjistit skutečnou totožnost svědka.

V Bulletinu advokacie vznikly rozsáhlé diskuse o otázce, zda po oznámení obhájce, že se chce účastnit všech výsledků svědků či vyšetřovacích úkonů, je vyšetřovatel povinen dle § 165 odst. 3 tr. řádu při sdělení doby a místa výsledku uvést obhájci i jméno svědka, který má být slyšen. Václav Mandák považuje tento postup vyšetřovatele za samozřejmý a to vzhledem k účelu účasti obhájce ve vyšetřování. Pavel Vantuch zastává stejný názor s V. Mandákem a uvádí, že je třeba vycházet z účelu aktivní účasti obhajoby a navrhuje „de lege lata“ že: „by bylo účelné, kdyby se mezi vyšetřovateli a advokáty vžil jednoduchý způsob komunikace. Vyšetřovatel by tak sdělil obhájci, které svědky a v kterém termínu míní v nejbližší době vyslechnout a obhájce by pak po poradě s obviněným oznámil, kterých výsledků se zúčastní.“¹⁰⁵

Obhájci, který sdělí, že se chce účastnit všech vyšetřovacích úkonů nebo „výsledků všech svědků“, je tedy vyšetřovatel povinen sdělit jméno svědka, který má být vyslechnut. To plyne ze souvislosti § 165 tr. řádu, se zásadou trestního řízení, která říká, že „*všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit (obviněnému) uplatnění jeho práv*“ dle § 2 odst. 13 tr. řádu, a § 33 odst. 5 tr. řádu, dále s ustanovením § 16 odst. 2 AZ, který ukládá obhájci, aby „*důsledně využíval všechny zákonné prostředky k ochraně práv a oprávněných zájmů klienta*“, s čl. 38 odst. 2 Listiny a v neposlední řadě s čl. 6 odst. 3 písm. d) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který uvádí, že *každý, kdo je obviněn z trestného činu, má právo vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě*.¹⁰⁶ Pokud se ovšem k oznámenému úkonu nedostaví, pokračuje vyšetřovatel bez jeho přítomnosti. Nutno znovu připomenout, že obhájce má k této přítomnosti procesní nárok.

Jestliže byly před zahájením trestního stíhání provedeny výsledky svědků podle § 158 odst. 8 tr. řádu a lze-li takový úkon opakovat, policejní orgán jej na návrh obviněného

¹⁰⁵ Štěpán, J.: Ještě k účasti obhájce u vyšetřovacích úkonů, Bulletin advokacie, č. 8, r. 1995, s. 61

¹⁰⁶ „Tamtéž“, s. 65

buď provede znovu a obviněnému nebo obhájci umožní, aby se takového úkonu účastnil, nebo jej poučí o právu domáhat se osobního výsledku takového svědka v řízení před soudem (§ 164 odst. 4 tr. řádu).

8.1.3. VYHLEDÁVÁNÍ A PŘEDKLÁDÁNÍ DŮKAZŮ OBHÁJCEM V PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ

Každá ze stran trestního řízení může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal OČVTŘ, není důvodem k odmítnutí takového důkazu, jak uvádí, výše zmíněné ustanovení. V trestním řádu původně chyběla výslovná úprava, jež by dávala stranám možnost vyhledat, předložit nebo navrhnout provedení důkazu. K zásadní změně textu § 89 došlo novelou provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. Tato novela formulovala totiž větu druhou tohoto ustanovení, na rozdíl od pozdější novely č. 265 2001 Sb., která vložila do trestního řádu větu třetí.

Usnesením představenstva ČAK ze dne 12. října 2004 se upravují některé postupy advokáta, který v trestním řízení obhajuje obviněného nebo zastupuje poškozeného či zúčastněnou osobu v případech, kdy realizuje oprávnění vyhledávat, předkládat a navrhnout důkazy podle § 89 odst. 2 věty druhé tr. řádu (čl. 1). Článek 2 upravuje vyhledávání důkazů a uvádí, že podle čl. 1 se rozumí jak případy, kdy pramen důkazu není advokátovi znám a proto je třeba po něm pátrat, tak i případy, kdy mu je sice znám, ale jeho předpokládaný výsledek je třeba pro procesní účely ověřit; to se vztahuje na důkazy jakéhokoliv druhu (§ 89 odst. 2 věta první tr. řádu). Advokát je při vyhledávání, předkládání a navrhování důkazů podle tohoto usnesení povinen postupovat v souladu s právními a stavovskými předpisy.¹⁰⁷ Jeho postupem nesmí být porušena nebo ohrožena práva dožádaných a dalších osob, chráněná příslušnými právními předpisy. Další oprávnění obhájce najdeme v uvedeném usnesení ČAK.¹⁰⁸

ČAK dala podnět Nejvyššímu státnímu zastupitelství k zaujetí stanoviska ohledně rozsahu oprávnění advokáta (obhájce) dle § 89 odst. 2 věty druhé tr. řádu z důvodu toho, že se objevovaly mezi orgány činnými v přípravném řízení odlišnosti týkající se výkladu citovaného ustanovení. Nejvyšší státní zastupitelství po – té vydalo stanovisko pod číslem

¹⁰⁷ Usnesení představenstva České advokátní komory ze dne 31. 10. 1996 č. 1/1997 Věstníku, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky (Etický kodex)

¹⁰⁸ Usnesení představenstva České advokátní komory ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhnout důkazy v trestním řízení. Věstník České advokátní komory č. 13/2004, částka 4/2004, strana 91

9/2004 ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů a k postupu státních zástupců.¹⁰⁹

Rozsah oprávnění obhájce dle § 89 odst. 2 věty druhé tr. řádu lze vymezit pozitivně. Obhájce je oprávněn pátrat po pramenech důkazů a identifikovat nositele příslušného důkazu. Za tím účelem může obhájce požádat konkrétní osobu o sdělení potřebných informací a o obsahu sdělené informace sepsat písemný záznam. Dále je přípustné, aby obhájce prověřoval zdroje důkazů a tak požádal konkrétní osobu o sdělení informací v mezích § 41 odst. 1 tr. řádu i § 16 AZ, nebo o vydání důkazů, které má osoba v držení, policejnímu orgánu či státnímu zástupci. To však nesmí být donucováno. Dále můžu ještě zmínit oprávnění obhájce předložit písemný znalecký posudek, který musí mít náležitosti stanovené v § 110a tr. řádu. Na tento posudek se pak hledí stejně, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný OČVTŘ.¹¹⁰

Přichází-li v úvahu jako pramen důkazů výpověď svědka a zjistí-li advokát osobu, která by mohla uvést okolnosti důležité pro trestní řízení, může takovou osobu vhodnou formou požádat o sdělení informací. Advokát učiní záznam, který založí do klientského spisu. Tento postup je upraven v článku 4 a následujícím Usnesení představenstva ČAK č. 13/2004. Na tento záznam nehledíme jako na listinný důkaz, jde pouze na informaci sloužící účelům přípravy obhajoby v rámci poskytování právních služeb. Tudíž rozmluva obhájce s vyhledaným občanem není důvodem pro pochybnost z hlediska ovlivňování případných svědků. Výslech svědků dle trestního řádu koná policejní orgán (státní zástupce) dle ustanovení § 101 až 103.¹¹¹

Pokud jde o negativní limity činnosti obhájce dle § 89 odst. 2 věty druhé tr. řádu, ty jsou následující. Příkladem uvedu některé. Obhájce musí vycházet z toho, že: Je povinen využívat při hájení zájmů obviněného zákonných prostředků a postupů. Musí pečovat, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují (§ 41 odst. 1 tr. řádu). Obhájce je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy obviněného¹¹² a dle § 16 odst. 1 AZ řídit se pokyny obviněného, ovšem s jistými omezeními v zákoně uvedenými. Při výkonu advokacie je advokát povinen jednat čestně a svědomitě; je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich

¹⁰⁹ Vantuch, P. Vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 7/8, s. 30-31

¹¹⁰ Růžička, M. Postup obhájce podle § 89 odst. 2 věty druhé trestního řádu. *Právní rádce*, 2005, č. 8, s. 52

¹¹¹ Vantuch, P. Vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 7/8, s. 31

¹¹² Srov. zejména s § 33 odst. 1, § 92 odst. 1 tr. řádu

rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné dle § 16 odst. 2 AZ.¹¹³

8.2. OBHAJOBA OBHÁJCE V HLAVNÍM LÍČENÍ

V hlavním líčení se rozhoduje o hlavní otázce trestního řízení, to je o vině obžalovaného a o trestu, i o ochranném opatření a náhradě škody. Je to obligatorní a nejdůležitější stádium trestního řízení. Soudní jednání tak má charakter sporu mezi žalobcem (státním zástupcem) a obžalovaným (a jeho obhájcem), jež mají postavení procesně rovnoprávné. Právo obžalovaného účastnit se hlavního líčení je důležitou složkou práva na obhajobu a zákon přiznává lhůtu alespoň pěti pracovních dnů na přípravu k hlavnímu líčení (§ 198 odst. 1 tr. řádu).¹¹⁴

Novela provedená zákonem č. 265/2001 Sb. přinesla zásadní změny, které vyplývají ze zásady obžalovací a z principu kontradiktornosti projednání věci v hlavním líčení. Dokazování po výše zmíněné novele zákona provádí procesní strany v řízení před soudem. Strana obhajoby, tedy především obhájce nebo obžalovaný, nemá – li obžalovaný obhájce má právo provádět dokazování ve stejném rozsahu, jako státní zástupce a se souhlasem předsedy senátu (srov. §2 odst. 5, § 180 odst. 3 a § 215 odst. 2, 3, § 220 odst.2 tr. řádu).¹¹⁵ Obhájce je oprávněn spolu s dalšími klást vyslýchaným otázky a to zpravidla po skončení dotazů ze strany předsedy a členů senátu (§ 215 odst. 1 tr. řádu).

Pokud v hlavním líčení není dalších důkazních návrhů nebo bylo-li rozhodnuto, že se další důkazy před soudem provádět nebudou, předseda senátu prohlásí dokazování za skončené a udělí slovo k závěrečným řečem (§ 216 odst. 1 tr. řádu). Závěr hlavního líčení je upraven v § 216 - § 218 tr. řádu a předchází meritornímu rozhodnutí soudu.

8.2.1. ZÁVĚR HLAVNÍHO LÍČENÍ

V této fázi uplatňují jednotlivé strany trestního řízení závěrečné řeči shrnující průběh hlavního líčení a podávají tak vlastní stanovisko k projednávané věci. Obhájce obžalovaného, popřípadě sám obžalovaný, mluví vždy poslední. Obžalovanému je navíc umožněno právo posledního slova, aby tak mohl ovlivnit meritorní rozhodnutí soudu.¹¹⁶

Nejvýznamnějším ústním projevem obhájce je jeho závěrečná řeč v hlavním líčení a veřejném zasedání o odvolání. Tento institut považuji za stěžejní v činnosti advokáta v

¹¹³ Růžička, M. Postup obhájce podle § 89 odst. 2 věty druhé trestního řádu. *Právní rádce*, 2005, č. 8, s. 52

¹¹⁴ Jelínek, J: *Trestní právo procesní*, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 491

¹¹⁵ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Kurs trestního práva, Trestní právo procesní*. 2. přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, s. 677

¹¹⁶ "Tamtéž", s. 683

celém trestním řízení. Způsob jejího přednesu, argumentace, tón řeči, obsah jsou odrazem taktiky obhájce.

Obhájce může zvažovat, zda se má závěrečná řeč předem napsat a poté u soudu přečíst nebo zda má být přednesena obhájcem z paměti, oba případy mají jisté výhody i nevýhody. Lze říci, že předem napsaná řeč obhájci zajistí určitý čas k přemýšlení, jak řeč vhodně formulovat, nedojde také k jejímu zapomenutí. Ovšem někdy takový projev působí rozvláčně a chybí potřebná bezprostřednost, která se může odrazit i v přesvědčivosti. Nenapsaná závěrečná řeč naopak nutí obhájce ke stručnosti a hrozí vynechání důležité skutečnosti. Asi nejlepší řešení k výše uvedenému spatřuji v poznamenání si opěrných bodů, které zajistí obhájci jistou posloupnost vyjadřování a také onu bezprostřednost.¹¹⁷

Obsah závěrečných řečí zákon jinak nespécifikuje a mají sloužit k tomu, aby obhájce upozornil na významné skutečnosti pro rozhodnutí ve věci. Obhájce by měl shrnout výsledky dokazování v hlavním líčení a poukázat tak na nedostatky a slabiny důkazů předkládaných proti obžalovanému, na nezpůsobilost důkazů obžaloby k prokázání viny obžalovaného. Prostřednictvím této závěrečné řeči má vyzvednout důkazy svědčící ve prospěch obžalovaného, které jeho vinu vyvracejí nebo alespoň zmírňují¹¹⁸ a na závěr své závěrečné řeči přednese procesní návrh.

Pokud si obžalovaný při naslouchání závěrečné řeči svého obhájce uvědomí další významné skutečnosti a jsou v jeho prospěch, je dobré, když je následně uvede ve své závěrečné řeči. Samozřejmě obhájce a obžalovaný si nemohou protiřečit ve svých závěrečných řečech. Tomu lze předejít, jak upozorňuje Pavel Vantuch důkladnou přípravou strany obhajoby.

Právo na repliku obhájce či obžalovaného vzniká dle § 216 odst. 3 tr. řádu, toto oprávnění slouží k tomu, aby uvedené osoby měly možnost reagovat na doplnění závěrečné řeči státním zástupcem nebo společenským zástupcem. Pokud se obhájce rozhodne pronést repliku, pak by neměl opakovat svou závěrečnou řeč, nýbrž ji jen doplnit, respektive reagovat na nové argument obžaloby.¹¹⁹

Právo posledního slova upravuje § 217 tr. řádu. Jde o samostatný úkon obžalovaného. Zákon neupravuje obsah posledního slova, může se obžalovaný buď dle rady obhájce, nebo dle vlastní úvahy vyjádřit ke všemu, čemu z hlediska své obhajoby přikládá význam. Zastává se názor, že nové skutečnosti by se v posledním slovu zásadně

¹¹⁷ Císařová, D- Jüttner, A: *Obhajoba v československém trestním řízení*, Praha: Orbis, 1965, s. 130-131

¹¹⁸ "Tamtéž", s. 684

¹¹⁹ Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, s. 338

neměly objevovat a mají zaznít v průběhu dokazování či nejpozději pak v závěrečné řeči obhájce obžalovaného či obžalovaného samotného. Pokud jde o doplnění dokazování na základě tvrzení obžalovaného v posledním slovu, mělo by být ze zákona možné vzhledem k § 218 tr. řádu.¹²⁰

Jak píše Pavel Vantuch: „Jen obhájce ví, že jen málokteré poslední slovo skutečně zlepší postavení obžalovaného. V závěrečné řeči pronesené obhájcem může zaznít vše, co je prospěšné v zájmu obžalovaného. Pokud i přesto chce své poslední slovo obžalovaný využít, měl by mu obhájce poradit, co v něm má uvést.“

¹²⁰ Vantuch, P. Poslední slovo obžalovaného v návaznosti na jeho závěrečnou řeč. *Bulletin advokacie*, 1994, č. 2, s. 31-34

9. ZÁVĚR

Prameny práva na obhajobu a postavení obhájce jsou upraveny v rozličných právních předpisech, zejména v Listině základních práv a svobod, zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Významným pramenem je zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii i Usnesení představenstva ČAK č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996, tzv. Etický kodex. Ústava ČR ve svém čl. 10 upravuje postavení mezinárodních smluv v systému právních předpisů. Mezinárodní smlouvy významně ovlivňují právní úpravu práva na obhajobu a postavení obhájce. Stěžejním pramenem je Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Základní zásady trestního řízení vnímáme jako vůdčí právní ideje, na základě kterých stojí a je upravena organizace trestního řízení a činnost jejich jednotlivých orgánů a subjektů. Zákonodárce nejdůležitější zásady shrnul v ustanovení § 2 trestního řádu. Ústavní zásadu práva na obhajobu vnímáme jako jednu z nejdůležitějších právních principů, jimiž je ovládáno trestní řízení. Toto právo zaručuje jak ústavní zákony, tak i mezinárodní smlouvy a od roku 1989 bylo právo průběžně ovlivňováno novelami trestního řádu. Institut práva na obhajobu se skládá ze tří složek, pro nás je důležitá zejména tzv. formální obhajoba, která vyjadřuje právo obviněného mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby. Smyslem práva na obhajobu je ochrana zájmů obviněného a to v celém trestním řízení. Trestní řád zná obhajobu poskytnutou obhájcem na základě plné moci, dále obhajobu obhájcem ustanoveným soudem a v neposlední řadě obhajobu na základě určení České advokátní komory.

Obhájcem v trestním řízení může být výlučně advokát, zapsán do seznamu advokátů vedeném ČAK. Obhajobu v trestním řízení vnímáme tedy jako jednu z forem výkonu advokacie, jež jde o výkon povolání, jehož obsahem je poskytnout právní pomoc jiným osobám, což vyžaduje zvláštní kvalifikaci. Obhájce je při poskytování právních služeb v nezávislém postavení a je vázán právními předpisy a v jejich mezích příkazy klienta, které může odmítnout, pokud jsou v rozporu se zákonem či stavovským předpisem, o tom je advokát povinen klienta přiměřeně poučit. Advokát má dbát na dodržování pravidel profesní etiky při výkonu svého povolání, který mu stanoví ČAK. Může nastat problém týkající se způsobu obhajoby klienta, proto je nutná domluva právního zástupce a klienta o této věci. Úkolem obhájce je tedy zejména poskytnout svému

klientovi všestrannou právní pomoc, již rozumíme zastupování před soudy, obhajobu v trestních věcech a to vždy v jeho prospěch. Je nutno zmínit, že v našem právním řádu není obhájce stranou řízení a vždy vystupuje jménem obviněného. V praxi je nutné vyslovit souhlas advokáta se zmocněním (převzetím obhajoby). Obhájci náleží odměna dle advokátního tarifu za úkony právní služby. O výši odměny a náhradě hotových výdajů rozhodne usnesením na návrh obhájce OČVTŘ, který vedl řízení v době, kdy obhájci povinnost obhajovat skončila, a to bez zbytečného odkladu a v řízení před soudem, rozhodne předseda senátu soudu prvního stupně.

V rámci institutu substitute je oprávněn obhájce se nechat zastoupit, jak z pracovních či osobních důvodů advokátem či advokátním koncipientem s určitými výjimkami a to jen tehdy, nelze-li volit jiné řešení.

Trestní řád byl zákonem č. 265/2001 Sb., novelizován a obviněný tak může mít více obhájců v trestním řízení. Výše zmíněná novela upravila především § 37 odst. 3 trestního řádu. Výhody tohoto institutu spatřujeme ve specializaci obhájců v kauzách a kolektivním posuzování daných otázek. Chybí úprava výslovného ustanovení o tom, že práva a povinnosti dle trestního řádu náleží všem obhájcům obviněného, a že při úkonech trestního řízení postačí přítomnost jednoho z nich.

Obviněný musí mít v určitých případech dle trestního řádu obhájce, tzv. nutná obhajoba. Důvody nutné obhajoby mohou vzniknout kdykoliv během řízení a je zcela nerozhodné, zda si obviněný obhajobu za pomoci obhájce sám přeje, nebo ji naopak odmítá. Jestliže obviněný nemá obhájce v případě, kdy ho musí mít (§ 36 a 36a tr. řádu), soud mu určí lhůtu ke zvolení obhájce. Pokud v této lhůtě nebude obhájce zvolen, bude mu obhájce na dobu, po které trvají důvody nutné obhajoby, neprodleně ustanoven. Jak objektivně postupovat při ustanovení obhájce, zákonodárce definuje v § 39 odst. 2, 3 tr. řádu (zmíněné chybějící ustanovení byly upraveny novelami z roku 2004 a 2006). Takto ustanovený advokát může být obhajoby zproštěn.

Zákon obviněnému umožňuje, aby si svobodně zvolil obhájce v trestní věci a radil se s ním během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. Má-li se obviněný řádně hájit, měl by využít všechny zákonem dostupné možnosti obhajoby a to i prostřednictvím právních služeb advokáta. Zákon připouští, aby si obviněný zvolil obhájce jiného, místo obhájce, který mu byl ustanoven nebo osobou k tomu oprávněnou zvolen,

tn. že má vždy přednost obhájce zvolený. Může nastat případ, kdy bude z obhajoby vyloučen zvolený obhájce a to jen na základě taxativně uvedených důvodů v § 37a odst. 1 a 2 tr. řádu. K tomuto postupu přistupujeme jen v závažných případech z důvodu toho, že jde o nejtvrďší zásah do ústavně zaručeného práva obviněného svobody volby obhájce.

V praxi se ještě setkáváme s třetí možností obhajoby. Nemůže – li se obviněný domoci poskytnutí právních služeb, zejména pokud nepřichází v úvahu ustanovení obhájce soudem a zvolený obhájce nechce nebo nemůže převzít obhajobu obviněného, po-té je obviněný oprávněn požádat ČAK, aby mu advokáta určila. Advokát je povinen, ve smyslu ustanovení § 18 odst. 2 zákona o advokacii, právní služby poskytnout za podmínek v určení stanovených. Tímto je zabezpečeno právo obviněného na obhájce v trestním řízení.

Advokátovi, pověřeného trestní obhajobou, jsou uložena různorodá práva a povinnosti, upravené v zákoně o trestním řízení soudním č. 141/1961 Sb., zejména v § 41, zákoně o advokacii č. 85/1996 Sb., Etickém kodexu ČAK a to ve znění pozdějších předpisů. Nezáleží na tom, zda jde o obhájce ustanoveného státem nebo o zvoleného obhájce. Jejich práva a povinnosti zůstávají stejné, ovšem jsou zde i výjimky. Obhájce vykonává obhajobu, kdy to uzná za vhodné a také z hlediska jeho taktiky a jen tehdy, svědčí – li to ve prospěch klienta. Zákon o advokacii ukládá advokátovi povinnost postupovat při výkonu advokacie tak, aby nesnižoval důstojnost advokátního stavu. Jednat čestně a svědomitě; za tím účelem je zejména povinen dodržovat pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže, jež stanoví stavovský předpis. Dále je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Pokyny klienta však není vázán, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpisem. Veškerá činnost obhájce v trestním řízení musí být vedena ku prospěchu obviněného, a z toho důvodu považujeme povinnost mlčenlivosti za jednu z nejdůležitějších povinností obhájce při poskytování právních služeb. Porušením této povinnosti, dle okolností, je advokát kárně odpovědný za kárné provinění.

Rozsah oprávnění obhájce a obviněného není identický. Například užší oprávnění má obhájce při poskytování právní pomoci, kdy je vázán pouze k osobě obviněného. Víc práv než obviněný má obhájce z hlediska účasti při vyšetřovacích úkonech dle §165 tr. řádu. Základní práva obhájce najdeme upraveny v § 41 odst. 2 až 6 tr. řádu. Například uvedu právo činit za obviněného návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky,

nahlízet do spisů, rozmlouvat s obviněným, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody bez přítomnosti třetí osoby, účastnit se vyšetřovacích úkonů.

Právo obviněného na obhajobu musí být zabezpečeno příslušnými právními předpisy. Trestní řád ve své úpravě rozumí obviněným též obžalovaného a odsouzeného, pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného, jak se uvádí v § 12 odst. 7 tr. řádu. Mimořádně důležitým obhajovacím právem obviněného, dle § 33 odst. 1 tr. řádu, je právo zvolit si obhájce a radit se s ním i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. Obviněný má tedy právo na svobodnou volbu obhájce i na jeho účinnou pomoc, jak je uvedeno výše. Obhájce posiluje postavení obviněného v trestním řízení a odstraňuje tak jeho znevýhodnění ve znalosti práva.

Možností a limitů obhajoby obviněného prostřednictvím obhájce v řízení dle trestního řádu je celá řada. Obhájce vystupuje jak před i po zahájení trestního stíhání. Účast obhájce ve fázi vyšetřování je velmi důležitá a odráží se pak v efektivitě obhajoby obviněného. Obhájce je již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem. Na rozdíl od obviněného má na tuto účast při vyšetřovacích úkonech procesní nárok a nelze ji vyloučit, jediné s výjimkou neodkladných úkonů, kdy vykonání daného úkonu nesnese odkladu a obhájce tak nemůže být včas vyrozuměn. Úkolem obhájce zvoleného či ustanoveného by mělo být také zkoumání podmínek, náležitostí či postupů za kterých bylo trestní stíhání v dané kauze zahájeno. V trestním řádu původně chyběla výslovná úprava, jež by dávala stranám možnost vyhledat, předložit nebo navrhnout provedení důkazu v přípravném řízení. K zásadní změně textu § 89 došlo novelou provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. Tato novela formulovala totiž větu druhou tohoto ustanovení, na rozdíl od pozdější novely č. 265 2001 Sb., která vložila do trestního řádu větu třetí.

V hlavním líčení se rozhoduje o hlavní otázce trestního řízení, to je o vině obžalovaného a o trestu. Je to obligatorní a nejdůležitější stádium trestního řízení. Právo obžalovaného účastnit se hlavního líčení je důležitou složkou práva na obhajobu. Dokazování provádí procesní strany v řízení před soudem. Strana obhajoby, tedy především obhájce nebo obžalovaný, nemá – li obžalovaný obhájce má právo provádět dokazování ve stejném rozsahu, jako státní zástupce a se souhlasem předsedy senátu. V závěru hlavního líčení jednotlivé strany shrnují průběh hlavního líčení a pronášejí závěrečné řeči. Podávají tak vlastní stanovisko k projednávané věci. Obhájce by měl ve své

závěrečné řeči shrnout výsledky dokazování v hlavním líčení a poukázat tak na nedostatky a slabiny důkazů předkládaných proti obžalovanému, na nezpůsobilost důkazů obžaloby prokázat vinu obžalovaného, dále prostřednictvím této závěrečné řeči má vyzvednout důkazy svědčící ve prospěch obžalovaného, které jeho vinu vyvracejí nebo alespoň zmírňují a na závěr přednese závěrečný návrh.

V diplomové práci jsem se snažila uvést veškeré důležité a významné skutečnosti, které souvisejí s obhájcem v trestním řízení. Podala jsem ucelený obraz pramenů práva na obhajobu a jeho základní zásady. Zmiňuji se o postavení obhájce a o jeho významu, úkolech, povinnostech a právech vzhledem k obhajobě v trestním řízení a osobě obviněného, který je samozřejmou součástí řízení ve věcech trestních.

Při výběru a během zpracovávání mé diplomové práce jsem se utvrdila, že daný institut obhájce v trestním řízení má velmi rozsáhlou a někdy i složitou právní úpravu a bohužel jsem ji nemohla z hlediska možnosti rozsahu diplomové práce zcela rozvést. Mám zato, že obsáhlost tématu by odpovídala náročnosti pro rigorózní práci. V této práci jsem se zaměřila na právní úpravu a její problematiku, kterou jsem vnímala jako zajímavou a samozřejmě důležitou. Musím však uvést, že má práce se nezabývá dalšími instituty obhajoby jako je zkrácené a rozšířené přípravné řízení, odvolání, stížnost, dovolání, podnět ke stížnosti pro porušení zákona, ústavní stížnost, z výše již zmíněného důvodu omezeného rozsahu diplomové práce. Samozřejmě i tyto právní instituty jsou neméně důležité.

V průběhu zpracovávání diplomové práce vyvstala řada právních otázek, které uvádím a snažím se je v práci analyzovat. Plně si ovšem uvědomuji, že mé právní zkušenosti budu postupně získávat nejen během své praxe v oblasti advokacie, ale i četbou odborné literatury, odborných časopisů, protože právě i tato práce mi rozšířila pohled na činnost obhájce v trestním řízení.

SCIRE LEGES NON EST VERBA EARUM TENERE, SED VIM AC POTESTATEM.

Znát zákony, to neznamená držet se jejich slov, ale znát jejich účinnost a sílu.

Celsus

10. LITERATURA A ZDROJE

10.1. MONOGRAFIE

- a. Císařová, D- Jüttner, A: Obhajoba v československém trestním řízení. Praha: Orbis, 1965, s. 168
- b. Flegl, V: Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 237 ISBN 80-7179-149-0
- c. Fryšták, M. a kol.: Trestní právo procesní. 2. vydání. Ostrava: KEY Publishing, 2009, s. 265 ISBN 978-80-7418-041-5
- d. Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 1216 ISBN 978-80-87212-22-6
- e. Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008, s. 368 ISBN 978-80-87212-00-4
- f. Jelínek, J: Novelizace trestního práva v roce 1998. Praha: Linde, 1998, s. 69 ISBN 80-7201-144-8
- g. Jelínek, J: Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 749 ISBN 978-80-7201-630-3
- h. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 1124 ISBN 80-7179-678-6
- i. Repík, B: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 1. vydání. Praha: ORAC, 2002, s. 263 ISBN 80-86199-57-6
- j. Schelleová, I: Advokacie. 1. vydání. Zlín: ŽIVA v.o.s., 1994, s. 197 ISBN 80-901745-2-3
- k. Sládeček, V: Obecné správní právo. 2. vydání. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 464 ISBN 987-80-7357-382-9
- l. Šabata, K., Kratochvíl O.: Trestní řízení. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008, s. 84 ISBN 978-80-7314-135-6
- m. Šámal, P. a kol.: Přípravné řízení trestní. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 992 ISBN 80-7179-087-7
- n. Šámal, P: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Aspi, 1999, s. 403 ISBN 80-85963-89-2

- o. Vantuch, P: Obhajoba obviněného. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 473 ISBN 80-7179-612-3
- p. Žatecká, E: Trestní právo hmotné a procesní. Obecná část. 1. vydání. Masarykova Univerzita, 2008, s. 107 ISBN 978-80-210-4631-3

10.2. ODBORNÉ ČLÁNKY

- a. Adámek, R. Společná obhajoba více obviněných. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 7-8, s. 36-41
- b. Císařová, D. Odepření účasti obhájce při vyšetřovacích úkonech. *Právní rádce*, s. 426-431
- c. Čermák, K. Pravidla profesionální etiky advokátů a pravidla soutěže advokátů ČR–Komentář. *Bulletin advokacie*, 1996, zvláštní číslo–listopad, s. 17-70
- d. Dresslerová, S. Obhájce ex offo–zlatý důl? *Bulletin advokacie*, 2000, č. 9, s. 89-91
- e. Chalupa, L. Právní postavení ustanoveného obhájce. *Právní rádce*, 2005, č. 11, s. 25
- f. Jančarová, M. Práva a povinnosti ve vztahu advokáta a klienta. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 10, s. 41-61
- g. Jelínek, J. Obviněný a jeho právo na obhajobu (nad jedním rozhodnutím). *Bulletin advokacie*, 1999, č. 2, s. 42-49
- h. Jelínek, M. Poznámka k otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 3, s. 37-38
- i. Ježek, V. Právní povaha určení advokáta podle § 18 odst. 2 zákona o advokacii. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 8, s. 10-13
- j. Jurčík, R. K některým oprávněním obhájce v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, s. 46-49
- k. Koudelka, Z. Zájmová samospráva a její předpisy. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 5, s. 8-18
- l. Lněnička, J. Advokát a obhájce ve věcech trestních. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 8, s. 51-52
- m. Mandák, V. Je projev zproštění povinnosti mlčenlivosti advokáta, adresovaný klientem třetí osobě, účinný? *Bulletin advokacie*, 1998, č. 10, s. 47-49
- n. Mandák, V. K otázce zproštění obhajoby obhájce ex offo z důvodu na straně obviněného. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 8, s. 103-104

- o. Mandák, V. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 26-39
- p. Mandák, V. Ukončení obhajoby obhájcem v některých případech, *Bulletin advokacie*, 1996, č. 3, s. 60-66
- q. Růžička, M. Postup obhájce podle § 89 odst. 2 věty druhé trestního řádu. *Právní rádce*, 2005, č. 8, s. 48-53
- r. Ševčík, V. Taktika obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 50-60
- s. Štěpán, J. Ještě k účasti obhájce u vyšetřovacích úkonů, *Bulletin advokacie*, č. 8, r. 1995, s. 61-65
- t. Tichý, J. Ještě k rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem při trestní obhajobě. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 2, s. 64-65
- u. Vantuch, P. Poslední slovo obžalovaného v návaznosti na jeho závěrečnou řeč. *Bulletin advokacie*, 1994, č. 2, s. 31-34
- v. Vantuch, P. Právo obviněného zvolit si obhájce. *Právní rádce*, 1998, č. 8, s. 31-37
- w. Vantuch, P. Vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 7/8, s. 29-35
- x. Vantuch, P. Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 11-12, s. 29-38
- y. Vantuch, P. Obhajoba obviněného více obhájci. *Právní rádce*, 2002, č. 12, s. 9-11
- z. Zachová, M. Povinnost mlčenlivosti (nejen) advokáta. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 4, s. 24-45

10.3. PRÁVNÍ PŘEDPISY

- a. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- b. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb
- c. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- d. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- e. Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
- f. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- g. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- h. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

- i. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- j. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
- k. Usnesení představenstva ČAK, č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České Republiky (Etický kodex), ve znění pozdějších předpisů.
- l. Pravidla pro výkon substitučního oprávnění advokátních koncipientů a jiných zaměstnanců advokáta stanovilo Představenstvo ČAK usnesením č. 6/1998 Věstníku ČAK ze dne 8. 12. 1998
- m. Sdělení představenstva České advokátní komory k výkladu ustanovení § 18 dost. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, v případě určení advokáta k poskytování právních služeb, spočívajících v zastupování v řízení o ústavní stížnosti zahájeném před Ústavním soudem
- n. Usnesení představenstva České advokátní komory ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhopvat důkazy v trestním řízení. Věstník České advokátní komory č. 13/2004, částka 4/2004, strana 91
- o. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášena Radou Evropy. ČSFR ji podepsala dne 21. 2. 1991 a vyhlásila pod č. 209/1992 Sb.
- p. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, vyhlášený v Chartě OSN, který ČSSR podepsala 23. 3. 1976 a vyhlásila pod č. 120/1976 Sb.

10.4. JUDIKÁTY

- a. Rozhodnutí č. 1/1979 I,II,IV Sb. rozh. tr. in Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 539
- b. Rozhodnutí č. 40/1994 I., II Sb. rozh. tr. in Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 539
- c. Rozhodnutí č. 33/2000 Sb. rozh. tr. in Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 539-540

10.5. INTERNETOVÉ ZDROJE

- a. <http://pravniradce.ihned.cz>
- b. <http://www.cak.cz>
- c. <http://www.justice.cz>

